

بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه (۳۰): بخش آب

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۹۰۷۸

کد موضوعی: ۲۵۰

عنوان گزارش: بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه (۳۰): بخش آب

نام دفتر: مطالعات زیربنایی

تهیه و تدوین کنندگان: مراد اسدی، نرجس عبدالمنافی

مدیر مطالعه: مهدی مظاهری

ناظر علمی: محمدحسن معادی رودسری

همکاران: جمال محمدولی سامانی

اظهار نظر کننده: زهرا ذاکری (دفتر مطالعات اقتصادی)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: زهره عطاردی

صفحه آرا: آذر مهمان‌نواز

واژه‌های کلیدی:

۱. لایحه برنامه هفتم توسعه

۲. بخش آب

۳. حکمرانی آب

۴. مدیریت به‌هم پیوسته منابع آب

تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۴/۹

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	خلاصه مدیریتی
۳	مقدمه
۴	۱. اسناد بالادستی و مستندات قانونی مرجع در بخش آب
۵	۲. مسائل و چالش‌های اصلی بخش آب
۶	۳. بررسی سیاست‌های کلی ابلاغی برنامه هفتم توسعه در بخش آب و مقایسه آن با سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه پیشین
۷	۴. ارزیابی عملکرد احکام قانون برنامه ششم توسعه در بخش آب
۱۳	۵. بررسی احکام لایحه برنامه هفتم توسعه در بخش آب
۳۵	پیشنهاد‌های الحاقی بخش آب برای درج در لایحه برنامه هفتم توسعه
۳۸	جمع‌بندی
۳۹	منابع و مآخذ

فهرست جداول

۶	۱. سیاست‌های کلی برنامه‌های چهارم، پنجم، ششم و هفتم توسعه، مرتبط با بخش آب
۸	۲. عملکرد اجرای احکام قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه
۱۱	۳. عملکرد اهداف کمی قانون برنامه ششم توسعه - بخش آب
۱۳	۴. بررسی موضوعات مطرح شده در فصل «نظام مدیریت یکپارچه منابع آب» در لایحه برنامه هفتم توسعه
۱۵	۵. اظهارنظر در خصوص جزئیات احکام لایحه برنامه هفتم توسعه
۳۶	۶. پیشنهاد‌های الحاقی برای بخش آب در لایحه برنامه هفتم توسعه

بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه (۳۰): بخش آب

چکیده

آمار و ارقام مربوط به منابع آب کشور حاکی از شرایط نامطلوب این بخش است و وضعیت وخیم سفره‌های آب زیرزمینی و برخی زیست‌بوم‌های آبی نیز دلالت بر وجود بحران آب در کشور دارد. برنامه‌های توسعه پنج‌ساله، فرصت مناسبی را برای برنامه‌ریزی صحیح و نظام‌یافته و پرداختن به مشکلات موجود فراهم می‌آورد. با توجه به بحران آب حاکم بر کشور و ارتباط سایر بخش‌های زیربنایی با بخش آب، لازم است هرگونه برنامه‌ریزی در این بخش با دقت نظر و لحاظ واقعیت‌های موجود صورت پذیرد. مرور کلی بر مواد و احکام برنامه‌های توسعه قبلی و عملکرد آنها در بخش آب نشان می‌دهد که با توجه به وضعیت نامطلوب کنونی بخش، این برنامه‌های توسعه در ارتقای بخش آب نه تنها موفق نبوده‌اند، بلکه در مواردی باعث تشدید بحران شده‌اند. تدوین و بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه، با هدف رفع کاستی‌های موجود و در راستای نظام‌بخشی به ساختار مدیریتی و اجرایی کشور، در دستور کار دولت و مجلس شورای اسلامی قرار گرفته است. احکام مربوط به بخش آب، در فصل هشتم این لایحه با عنوان «نظام مدیریت یکپارچه منابع آب» مشتمل بر ۵ ماده و ۲۲ بند آورده شده است. بررسی‌ها حاکی از آن است که در لایحه قانون برنامه هفتم توسعه توجه ویژه‌ای به بخش آب شده و بنابراین موضوع آب را می‌توان یکی از محورهای اصلی این لایحه دانست. به نظر می‌رسد که در تدوین فصل مربوط به منابع آب تلاش شده تا برخی نواقص تقنین، نظارتی و اجرایی این بخش مرتفع شود. اگرچه بیان متعدد موضوعات مرتبط با بخش آب، حاکی از جایگاه ویژه این بخش در تدوین برنامه هفتم توسعه است، اما در مواردی این موضوع باعث تداخل و هم‌پوشانی با سایر قوانین جاری در حوزه آب و هدف‌گذاری‌های غیرعملیاتی شده است. همچنین در تدوین مواد مرتبط با بخش آب، برخی مفاهیم و اهداف راهبردی از جمله تغییر اقلیم، دیپلماسی آب و مقوله پایش و بیلان منابع آب مغفول مانده است. این درحالی است که موفقیت کلی قانون برنامه هفتم توسعه می‌تواند به‌نوعی در گروی موفقیت چنین احکام راهبردی و مسئله‌محوری باشد.

خلاصه مدیریتی

بررسی وضعیت موجود بخش آب بیانگر آن است که منابع آب تجدیدشونده کشور نسبت به متوسط بلندمدت کاهش چشم‌گیری داشته است. علاوه بر آن آمار و ارقام نشان می‌دهد که بیشتر از ۷۰ درصد منابع آب تجدیدشونده کشور استحصال و مصرف می‌شود. این موارد در کنار پیش‌بینی تداوم خشک‌سالی در کشور و تغییر اقلیم، حاکی از وقوع بحران آب است. مصادیق این بحران مانند از بین رفتن زیست‌بوم‌های آبی کشور، تخریب منابع آب زیرزمینی و بروز

مناقشات محلی در مورد آب قابل ذکر است.

در سال‌های اخیر بیشتر از هر زمانی از وضعیت نامطلوب بخش آب سخن به میان می‌آید. این امر بیانگر عدم موفقیت عملکرد بخش اجرایی کشور در برنامه‌های توسعه پیشین در بخش آب است که یک علت مهم برای آن را می‌توان در تدوین نامناسب، غیرواقع‌بینانه و نامنطبق بر شرایط بخش آب در این برنامه‌های توسعه دانست. از مهم‌ترین عوامل در عملکرد ناموفق برنامه‌های توسعه پیشین می‌توان به غالب بودن تفکر سازه‌ای بر مدیریت بخش و اجرای برنامه‌های آن، ضعف شدید در ارتقای مبانی نرم‌افزاری مدیریت بخش، عدم وجود برنامه بلندمدت مدون و ارتباط آن با برنامه‌های توسعه پنج‌ساله، ناهماهنگی بین دستگاه‌های متولی، عدم وجود هرگونه مکانیسم نظارت بر اجرای احکام برنامه‌ها، سطوح نامناسب مدیریت آب در کشور، نبود سند جامع آب مورد قبول همه بخش‌ها، عدم انعطاف‌پذیری و تطبیق برنامه‌ها با شرایط خشک‌سالی و تغییر اقلیم و شرایط نامناسب تخصیص اعتبارات، اشاره کرد. واضح است که با تداوم سیاست‌های بخش آب به‌صورت فعلی، چالش‌های بیشتر و ابعاد تازه‌ای از بحران آب در آینده آشکار خواهد شد. از جمله می‌توان به کاهش بیشتر منابع آب موجود، تهدید امنیت آبی و غذایی کشور، از بین رفتن زیست‌بوم‌های آبی و تحت‌الشعاع قرار گرفتن امنیت ملی کشور اشاره کرد. با توجه به این مطالب لزوم تغییر جهت‌گیری‌ها در برنامه هفتم توسعه در بخش آب نسبت به برنامه‌های توسعه پیشین کاملاً ضروری و غیرقابل اجتناب است.

از اسناد بالادستی بخش آب می‌توان به سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق سال ۱۴۰۴، سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه، سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف، سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و سیاست‌های کلی نظام در خصوص منابع آب اشاره کرد. سیاست‌های کلی برنامه هفتم توسعه به‌عنوان محور و مبنای تدوین برنامه هفتم، نسبت به سیاست‌های کلی برنامه‌های قبلی از جامعیت بیشتری برخوردار است و در آن توجه ویژه‌ای به بخش آب شده که از این منظر مثبت ارزیابی می‌شود.

لایحه برنامه هفتم توسعه، شامل ۲۴ فصل است که فصل هشتم آن با عنوان «نظام مدیریت یکپارچه منابع آب»، مشتمل بر ۵ ماده مواد (۳۷ تا ۴۱) و ۲۲ بند است. در مواد مربوط به بخش آب، موضوعات متنوع و مختلفی مطرح شده که بررسی‌های صورت گرفته حاکی از آن است که در لایحه قانون برنامه هفتم توسعه، همانند سیاست‌های ابلاغی این برنامه، توجه ویژه‌ای به بخش آب شده و بنابراین موضوع آب را می‌توان یکی از محورهای اصلی لایحه برنامه هفتم توسعه دانست. از موضوعات مطرح شده در مواد مرتبط با بخش آب می‌توان به تعیین اهداف کمی برای منابع و مصارف آب، اصلاح ساختار وزارت نیرو شامل ساختار شرکت‌های تابعه، تنظیم مقررات و ایجاد سازوکارهای لازم برای کاهش صادرات آب مجازی، ایجاد بازار مبادله آب‌های غیرمتعارف و حمایت و تشویق سرمایه‌گذاران برای این موضوع، تعیین الگوی مصرف آب کشاورزی براساس نوع محصول و اقلیم و همچنین پلکانی شدن تعرفه آب کشاورزی، بازتخصیص آب مصرفی صنایع، معادن، پالایشگاه‌ها و نیروگاه‌ها و تأمین آب جایگزین با اولویت منابع آبی نامتعارف، تعدیل پروانه چاه‌ها در دشت‌های ممنوعه، ممنوعیت آبیاری فضای سبز با استفاده از آب شرب و استفاده از پساب و سایر آب‌های غیرمتعارف برای این منظور، ممنوعیت انتقال آب بین‌حوضه‌ای برای مصارف غیرشرب، ممنوعیت رهاسازی آب آلوده و آلوده کردن منابع آب سطحی و زیرزمینی و تعیین هزینه کاهش آلاینده‌گی و جریمه

و ممنوعیت بهره‌برداری و برداشت غیرمجاز آب و تجاوز به حریم رودخانه‌ها، تالاب‌ها و دریاها و تعیین مجازات برای مرتکبین اشاره کرد.

جدای از جزئیات هر حکم که قابل بررسی است و در متن گزارش به آنها پرداخته شده، یکی از مهم‌ترین مواردی که در مورد احکام لایحه در بخش آب قابل بیان است، عدم تمایز بین «احکام تقنینی جاری بخش آب» و «احکام از جنس برنامه میان‌مدت پنج‌ساله» است. خلط احکام مذکور می‌تواند اجراپذیری برنامه را مخدوش کند. همچنین انتظار می‌رود که در احکام موضوعه، برخی اهداف کمی صراحت داشته باشد تا اجرای قانون برنامه از مناظر نظارتی قابل پیگیری بوده و وابسته به تفسیر اجراکننده نباشد. البته در درج اهداف کمی در برنامه باید با دید واقع‌بینانه و متناسب با شرایط موجود بخش آب عمل کرد تا مشابه برنامه‌های توسعه قبل در برخی موارد، شرایط وخیم‌تر نشود. همچنین در احکام مرتبط با بخش آب برخی موضوعات راهبردی از جمله تغییر اقلیم، دیپلماسی آب و مقوله پایش و بیلان منابع آب مغفول مانده است که موفقیت کلی قانون برنامه هفتم توسعه می‌تواند به‌نوعی در گروی موفقیت چنین احکام راهبردی و مسئله‌محوری باشد.

مقدمه

اهمیت آب و نقش آن به‌عنوان یک مؤلفه غیرقابل جایگزین در توسعه سایر بخش‌های اقتصادی و زیربنایی کشور بر کسی پوشیده نیست. در کشور ایران محدودیت ذاتی منابع آب قابل دسترس از یک طرف و کم‌آبی‌ها و خشک‌سالی‌های اخیر از طرف دیگر، حساسیت بخش آب و ضرورت برنامه‌ریزی در مورد آن را مضاعف کرده است. مروری کلی بر وضعیت بخش آب و اجزای آن، آینده رضایت‌بخشی را برای آن متصور نمی‌کند. علت این امر را می‌توان در موارد مختلفی جستجو کرد. یکی از مهم‌ترین این عوامل عدم توفیق برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت بخش آب است. برنامه‌های توسعه پنج‌ساله فرصت مناسبی را برای برنامه‌ریزی صحیح و نظام‌یافته در مورد بخش آب فراهم می‌آورد و به همین میزان هرگونه خط‌مشی‌گذاری ناصحیح، تبعات سنگینی را برای این بخش به‌دنبال خواهد داشت. از این‌رو یکی از مهم‌ترین دلایل وضعیت نسبی نامناسب بخش آب کشور، عدم موفقیت برنامه‌های توسعه پنج‌ساله قبلی در ارتقای این بخش و بعضاً دامن زدن به مشکلات آن است. هم‌اکنون که زمان بررسی لایحه برنامه هفتم توسعه است، باید با حسن‌تدبیر و با نگاهی متفاوت از برنامه‌های توسعه قبلی، گام‌های متناسب و اجرایی‌پذیر جهت تدوین برنامه‌های مرتبط با بخش آب برداشت. همچنین لازم است توجه شود که چنانچه روندهای پیشین در تدوین برنامه هفتم توسعه ادامه یابد، قطعاً به بحرانی‌تر شدن وضعیت بخش آب منجر خواهد شد.

لایحه برنامه هفتم توسعه، شامل ۲۴ فصل است که فصل هشتم آن با عنوان «نظام مدیریت یکپارچه منابع آب»، مشتمل بر ۵ ماده مواد (۳۷ تا ۴۱) و ۲۲ بند است. در مواد مربوط به بخش آب، موضوعات متنوع و مختلفی

مطرح شده است. بررسی‌ها حاکی از آن است که در لایحه قانون برنامه هفتم توسعه توجه ویژه‌ای به این بخش شده و بنابراین موضوع آب را می‌توان یکی از محورهای لایحه برنامه دانست. به نظر می‌رسد که در تدوین فصل مربوط به منابع آب تلاش شده تا برخی نواقص تقنین، نظارتی و اجرایی این بخش مرتفع شود. اگرچه بیان تفصیلی موضوعات مرتبط با بخش آب، حاکی از جایگاه ویژه این بخش در تدوین برنامه هفتم توسعه است، اما در مواردی این موضوع باعث تداخل و هم‌پوشانی با سایر قوانین جاری در حوزه آب و هدف‌گذاری‌های غیرعملیاتی شده است. در این گزارش ابتدا اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی مرتبط با بخش آب ارائه می‌شود و پس از بیان اهم چالش‌های بخش آب و ارائه عملکرد برنامه ششم توسعه در این بخش، بررسی کارشناسی جزئیات احکام مرتبط با بخش آب در لایحه برنامه هفتم توسعه مطرح خواهد شد.

۱. اسناد بالادستی و مستندات قانونی مرجع در بخش آب

اهم اسناد بالادستی و مرجع بخش آب و موضوعیت آنها که باید در تدوین برنامه هفتم توسعه مورد توجه قرار گیرد، می‌توان به شرح زیر بیان کرد:

الف) سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق سال ۱۴۰۴

بند «۳۷» - ایجاد سازوکار مناسب برای رشد بهره‌وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی کار، آب و خاک و ...).
 بند «۴۰» - توجه به ارزش‌های اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست‌محیطی آب در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن و مهار آب‌هایی که از کشور خارج می‌شود و اولویت استفاده از منابع آب‌های مشترک.

ب) سیاست‌های کلی برنامه هفتم توسعه

بند های مرتبط با بخش آب در سیاست‌های کلی برنامه هفتم توسعه در جدول ۱ ارائه شده است.

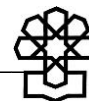
ج) سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف

بند «۸» - ارتقای بهره‌وری و نهادینه‌شدن مصرف بهینه آب در تمام بخش‌ها به‌ویژه بخش کشاورزی در چارچوب سیاست‌های زیر:

طراحی، تدوین و اجرای سند ملی الگوی مصرف آب در بخش‌های مختلف و به‌هنگام‌سازی آن،
 اعمال سیاست‌های تشویقی و حمایتی از طرح‌های بهینه‌سازی استحصال، نگهداری و مصرف آب،
 تدوین و اعمال استانداردها و ضوابط لازم برای کاهش ضایعات آب، پایش کیفیت منابع آب و جلوگیری از آلودگی آب‌ها،
 اصلاح الگوی کشت و اعمال شیوه‌های آبیاری کارآمدتر، ایجاد سامانه‌های بهینه تأمین و توزیع آب شرب و بهینه‌سازی،

تخصیص و مصرف آب در بخش تولید براساس ارزش راهبردی و اقتصادی بیشتر،
 برنامه‌ریزی برای استفاده مجدد و بازچرخانی آب،
 تدوین و اجرای برنامه‌های عملیاتی مناسب برای ایجاد تعادل بین منابع و مصارف آب به‌ویژه در سفره‌های

زیرزمینی دارای تراز منفی و اعمال مدیریت خشک‌سالی و سیل، سازگار با شرایط اقلیمی.

د) سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی

در این سیاست‌ها بند مستقیمی مرتبط با بخش آب وجود ندارد و ارتباط سایر بندها با بخش آب به‌طور غیرمستقیم است.

ه) سیاست‌های کلی منابع آب

۱. ایجاد نظام جامع مدیریت در کل چرخه آب براساس اصول توسعه پایدار و آمایش سرزمین در حوضه‌های آبریز کشور،
۲. ارتقای بهره‌وری و توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی و سیاسی آب در استحصال و عرضه و نگهداری و مصرف آن،
۳. افزایش میزان استحصال آب و به حداقل رساندن ضایعات طبیعی و غیرطبیعی آب در کشور از هر طریق ممکن،
۴. تدوین برنامه جامع به‌منظور رعایت تناسب در اجرای طرح‌های سد، آبخیزداری، آبخوان‌داری، شبکه‌های آبیاری، تجهیز و تسطیح اراضی، استفاده از آب‌های غیرمتعارف، ارتقای دانش و فنون و تقویت نقش مردم در استحصال و بهره‌برداری،
۵. مهار آب‌هایی که از کشور خارج می‌شود و اولویت استفاده از منابع آب‌های مشترک.

۲. مسائل و چالش‌های اصلی بخش آب

در یک دید کلی منابع آب کشور به دو دسته سطحی و زیرزمینی قابل تقسیم بوده و تقریباً تمامی مصارف کشور (به‌غیر از مصارفی که از آب‌های نامتعارف صورت می‌گیرد)، از این دو نوع منبع تأمین می‌شود. منشأ اصلی و تجدیدپذیر تمامی منابع آب، نزولات جوی بوده که در زمان و مکان متغیر است. در چرخه هیدرولوژی منابع آب سطحی و زیرزمینی کاملاً به یکدیگر وابسته‌اند و تغییر در شرایط یکی در دیگری نیز تغییر ایجاد خواهد کرد. به دلایل مختلف مدیریتی و طبیعی، چالش‌های مختلفی در ارتباط با بخش آب وجود دارد. البته باید دقت کرد که سهمی از وضعیت نامطلوب فعلی بخش آب که به‌نحوه مدیریت این بخش باز می‌گردد، حاصل سوءمدیریت‌های انباشته از سال‌های پیشین تاکنون است، هرچند باید تأکید شود که مدیریت ناصحیح بخش آب در دو دهه اخیر عمدتاً مرتبط با بی‌توجهی به توسعه غیرسازه‌ای، حفاظت از منابع آب و موازین توسعه پایدار بوده است [۱].

با بررسی و جمع‌بندی چالش‌های مهم و اثرگذار، ۶ چالش مهم در بخش آب به‌شرح ذیل قابل ذکر است:

۱. بهره‌برداری از منابع آب بیش از ظرفیت برد آنها،
۲. بهره‌وری نازل در تمام بخش‌های مصرف‌کننده با تأکید بر بخش کشاورزی،
۳. نبود سیستم پایش و بیلان قابل‌اطمینان منابع آب،
۴. تشدید مناقشات آبی محلی و منطقه‌ای،
۵. تشدید پدیده‌های حدی هیدرولوژیکی (خشک‌سالی و سیل) به‌دلیل تغییرات اقلیم،
۶. وجود طرح‌های نیمه‌تمام متعدد با تأکید بر تأمین اعتبارات.

در راستای رفع چالش‌های فوق‌الذکر، راهبردها و پیشنهادهای محوری کلان به‌شرح زیر قابل ارائه است:

۱. بازتخصیص منابع آب در بخش‌های مختلف مصرف با توجه به ظرفیت برد و میزان آب قابل‌برنامه‌ریزی،

۲. احداث، تجهیز و توسعه سیستم‌های پایش منابع آب و احصای بیلان آب قابل اطمینان،
۳. ارتقای بهره‌وری کیفی (توسعه عمودی) به‌جای توسعه کمی (توسعه افقی) در کلیه بخش‌های مصرف آب با تأکید بر بخش کشاورزی،
۴. حکمرانی آب با تأکید بر پایداری زیست‌بوم،
۵. تسهیل و رفع موانع ورود بخش خصوصی به طرح‌های نیمه‌تمام و جدید بخش آب،
۶. استفاده از مزیت‌های سرزمینی در آمایش آبی سرزمین با تأکید بر نقش دریا.

۳. بررسی سیاست‌های کلی ابلاغی برنامه هفتم توسعه در بخش آب و مقایسه آن با سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه پیشین

با توجه به اهمیت موضوع آب به‌عنوان یکی از زیربناهای اصلی پایداری سرزمینی و توسعه کشور، در برنامه‌های مختلف توسعه، به آن پرداخته شده که در بسیاری از برنامه‌های قبلی، عملاً آب پیشران توسعه بوده و بسیاری از اهداف در نظر گرفته شده در احکام برنامه، منجر به بازگذاری بیشتر بر منابع آب کشور شده است. در گذر زمان، مشکلات متأثر از بیش‌بارگذاری‌های صورت گرفته در ادوار گذشته، افزایش تقاضا و همچنین تکرر مشکلات مرتبط با بخش آب، اهمیت برنامه‌ریزی صحیح این بخش را بیشتر کرده است. در همین راستا، توجه به سیاست‌های کلان برنامه‌های مختلف توسعه در بخش آب، وضعیت توجه به موضوع آب در جهت‌دهی کلی این بخش نشان می‌دهد. جدول ۱ سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه چهارم تا هفتم توسعه را که به‌طور مستقیم در بخش آب ارائه شده‌اند، نشان می‌دهد [۲].

جدول ۱. سیاست‌های کلی برنامه‌های چهارم، پنجم، ششم و هفتم توسعه، مرتبط با بخش آب

سیاست‌های کلی ابلاغی	برنامه توسعه
بند «۱۹» آمایش سرزمین مبتنی بر اصل حفاظت محیط زیست و احیای منابع طبیعی بند «۳۷» ایجاد سازوکار مناسب برای رشد بهره‌وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی کار، آب و خاک) بند «۴۰» توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست‌محیطی آب در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن و مهار آب‌هایی که از کشور خارج می‌شود و اولویت استفاده از منابع آب‌های مشترک	برنامه چهارم
بند «۲۶» توجه به ارزش اقتصادی، امنیتی، سیاسی و زیست‌محیطی آب با تسریع در استحصال، عرضه، نگهداری و مصرف آن و مهار آب‌هایی که از کشور خارج می‌شود با اولویت استفاده از منابع آب‌های مشترک	برنامه پنجم
بند «۲۸» اولویت دادن به حوزه‌های راهبردی صنعتی (از قبیل صنایع نفت، گاز، پتروشیمی، حمل‌ونقل، مواد پیشرفته، ساختمان، فناوری اطلاعات و ارتباطات، هوافضا، دریا، آب و کشاورزی) و افزایش ضریب نفوذ فناوری‌های پیشرفته در آنها	برنامه ششم
بند «۷» - استقرار نظام مدیریت یکپارچه منابع آب کشور و افزایش بهره‌وری حدود پنج درصدی آب کشاورزی؛ کنترل و مدیریت آب‌های سطحی و افزایش منابع زیرزمینی آب از طریق آبخیزداری و آبخوان‌داری؛ برنامه‌ریزی برای دستیابی به سایر آب‌ها و بازچرخانی آب‌های صنعتی و پسا بند «۱۱» - تحقق سیاست‌های کلی آمایش سرزمین با توجه به مزیت‌های بالفعل و بالقوه و اجرایی ساختن موارد برجسته آن با توجه ویژه بر دریا، سواحل، بنادر و آب‌های مرزی	برنامه هفتم

مأخذ: سیاست‌های کلی برنامه‌های چهارم، پنجم، ششم و هفتم توسعه.

همان‌طور که جدول فوق نشان می‌دهد، توجه به بخش آب در سیاست‌های کلی برنامه هفتم توسعه نسبت به برنامه‌های توسعه قبلی، پررنگ‌تر شده است. این امر با توجه به تحولات اقلیمی، خشک‌سالی‌ها و کم‌آبی‌های اخیر و بحران آب به وجود آمده در کشور و همچنین اهتمام بسیاری از دستگاه‌ها و مراکز اجرایی و تحقیقاتی برای هشدار و مقابله با این امر و عواقب آن، در تمرکز بر بخش آب در سیاست‌های کلی برنامه هفتم توسعه، قابل تأیید بوده و مثبت ارزیابی می‌شود.

۴. ارزیابی عملکرد احکام قانون برنامه ششم توسعه در بخش آب

برنامه‌های توسعه پیشین را می‌توان سنگ‌بنای شرایط کنونی دانست. از این منظر بازخوانی عملکرد قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در طی دوره قانونی اجرای برنامه (۱۴۰۰ - ۱۳۹۶) می‌تواند به شناخت بهتر شرایط کنونی بخش آب، تحقق اهداف برنامه پیشین و به‌نوعی ارزیابی هدف‌گذاری صورت گرفته در آن برنامه کمک کند. با این وجود یکی از مهم‌ترین کارکردهای ارزیابی عملکرد برنامه ششم از این منظر است که بتوان موفقیت یا عدم موفقیت برنامه را شناسایی کرده و در صورت عدم موفقیت برنامه، نسبت به آسیب‌شناسی (هرچند اجمالی آن) اقدام کرد. آسیب‌شناسی و لحاظ عوامل عدم موفقیت برنامه پیشین را می‌توان به‌نوعی شرط لازم برای موفقیت اهداف برنامه هفتم توسعه در بخش آب دانست. جدول ۲ عملکرد اجرای احکام قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه و جدول ۳ نیز عملکرد شاخص‌های کمی در برنامه ششم توسعه در بخش آب را نشان می‌دهد.

جدول ۲. عملکرد اجرای احکام قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه

عملکرد اقدامات انجام شده در سال‌های مختلف				متن مستند قانونی	استناد در برنامه (جزء، بند و ماده قانونی)	ردیف
سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۶			
حجم آب صرفه‌جویی شده از طریق پر و مسلوب‌المنفعه کردن چاه‌های غیرمجاز و جلوگیری از اضافه برداشت چاه‌ها، ۱۸۰ میلیون مترمکعب است. همچنین ۴۷۸۷ چاه به کنتور مجهز شده‌اند.	حجم آب صرفه‌جویی شده از طریق پر و مسلوب‌المنفعه کردن چاه‌های غیرمجاز و جلوگیری از اضافه برداشت چاه‌ها، ۴۲۰ میلیون مترمکعب است. همچنین ۷۷۶۶ چاه به کنتور مجهز شده‌اند.	حجم آب صرفه‌جویی شده از طریق پر و مسلوب‌المنفعه کردن چاه‌های غیرمجاز و جلوگیری از اضافه برداشت چاه‌ها، ۶۰۱ میلیون مترمکعب است. همچنین ۶۳۴۳ چاه به کنتور مجهز شده‌اند.	حجم آب صرفه‌جویی شده از طریق پر و مسلوب‌المنفعه کردن چاه‌های غیرمجاز و جلوگیری از اضافه برداشت چاه‌ها، ۵۸۲ میلیون مترمکعب است. همچنین ۴۲۱۵ چاه به کنتور مجهز شده‌اند.	دولت مکلف است به منظور مقابله با چالش کم‌آبی، رهاسازی حقابه‌های زیست‌محیطی برای پایداری سرزمین، پایداری و افزایش تولید در بخش کشاورزی، تعادل‌بخشی به سفره‌های زیرزمینی و ارتقای بهره‌وری و جبران تراز آب، به میزانی که در سال پایانی اجرای قانون برنامه یازده میلیارد مترمکعب شود، اقدامات مربوطه را به عمل آورد.	ماده (۳۵)	۱
این موضوع در حوزه وظایف وزارت جهاد کشاورزی است. لازم به توجه است که توسعه شبکه‌های آبیاری اصلی در سطح کشور از وظایف وزارت نیرو است. همچنین توسعه آب‌بندان‌ها نیز از محل اعتبارات استانی در قالب پروژه‌های تقویت دیواره آب‌بندان‌ها، نگهداری و تعمیرات، لای‌روبی، تعمیر ایستگاه‌های پمپاژ و ... توسط دستگاه‌های استانی هر دو وزارتخانه‌های «جهاد کشاورزی و نیرو» مرتبط و مستقر در استان (سازمان‌های جهاد کشاورزی استان و شرکت‌های آب منطقه‌ای) انجام می‌پذیرد.				توسعه روش‌های آبیاری نوین، اجرای عملیات آب و خاک (سازه‌ای و غیرسازه‌ای)، توسعه آب‌بندها و سامانه (سیستم) های سطوح آبخیز حداقل به میزان ششصد هزار هکتار در سال	بند «ب» ماده (۳۵)	۲
توسعه شبکه‌های آبیاری و زهکشی جدید طی سال‌های اخیر، بیشتر در مناطق مرزی انجام شده است. - درخصوص بازچرخانی پساب می‌توان به این نکات اشاره کرد: در دوره اجرای برنامه تا سال ۱۳۹۹ از حدود ۱۴۰۰ میلیون مترمکعب پساب تولید شده شهری، حدود ۵۰۰ میلیون مترمکعب آن مورد استفاده مستقیم قرار گرفته که حدود ۶۵ درصد آن در قالب طرح‌های جایگزینی (با منابع آب مصرفی کشاورزی، صنعتی و فضای سبز)، تغذیه مصنوعی و تأمین حقابه تالاب‌ها و مابقی نیز برای طرح‌های توسعه صنعت، کشاورزی و فضای سبز به مصرف رسیده است.				حمایت از توسعه گلخانه‌ها و انتقال کشت از فضای باز به فضای کنترل شده و بازچرخانی پساب‌ها، مدیریت آب‌های نامتعارف و مدیریت آب مجازی	بند «پ» ماده (۳۵)	۳

عملکرد اقدامات انجام شده در سال های مختلف				متن مستند قانونی	استناد در برنامه (جزء، بند و ماده قانونی)	ردیف
سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۶			
<p>در سال ۱۳۹۹، «دستورالعمل اجرایی بند «ح» ماده (۳۵) قانون برنامه ششم و بند «ج» تبصره «۸» قانون بودجه سال ۱۳۹۹ درخصوص تسهیل و ایجاد وحدت رویه در فرایند تأمین تسهیلات مورد نیاز برای خرید و نصب کنتورهای حجمی و هوشمند چاه های آب کشاورزی» ازسوی وزیر نیرو به معاونت های وزارت نیرو و شرکت مدیریت منابع آب ایران ابلاغ شده و سپس از طریق شرکت مدیریت منابع آب ایران به شرکت های آب منطقه ای و سازمان آب و برق خوزستان ابلاغ شده است.</p>	<p>در راستای بند «و» تبصره «۸» قانون بودجه سال ۱۳۹۸، شرکت مدیریت منابع آب ایران تفاهم نامه ای را با بانک کشاورزی مبادله کرد تا براساس آن، بانک مذکور همکاری لازم را جهت عاملیت به کارگیری این وجوه اداره شده، معمول کند.</p> <p>به دلیل عدم تخصیص اعتبار طرح های تعادل بخشی و تغذیه مصنوعی به صورت نقدی (بخش قابل توجهی از اعتبارات طرح های عمرانی به صورت اسناد خزانه اسلامی و اوراق مالی مدت دار است) و عدم تخصیص منابع مالی کافی از محل منابع داخلی شرکت های بخش آب و نیز تأمین مالی برای پیشبرد اقدام های دیگر مندرج در موافقت نامه طرح های مورد اشاره، امکان عملیاتی شدن بند «و» تبصره «۸» قانون بودجه سال ۱۳۹۸ فراهم نشده است.</p>	<p>در سال ۱۳۹۷ نیز هیچ بند قانونی مرتبط با این موضوع در قانون بودجه لحاظ نشده و از طریق وجوه اداره شده نیز اقدامی صورت نگرفت.</p>	<p>طبق بند «الف» تبصره «۸» قانون بودجه سال ۱۳۹۶، مقرر شد شرکت های آب منطقه ای و سازمان آب و برق خوزستان، از محل اعتبارات طرح های تعادل بخشی و تغذیه مصنوعی خود به طور مستقیم نسبت به تأمین مالی هزینه های تهیه و نصب کنتورهای حجمی اقدام کنند.</p>	<p>نصب کنتور هوشمند و حجمی آب با اعطای تسهیلات از وجوه اداره شده روی چاه های دارای پروانه بهره برداری تا پایان اجرای قانون برنامه</p>	بند «ح» ماده (۳۵)	۴
<p>افتتاح ۷ سد ملی با حجم مخزن ۲۵۵ و آب قابل تنظیم سالیانه ۲۰۶</p>	<p>افتتاح ۵ سد ملی با حجم مخزن ۱۳۸ و آب قابل تنظیم سالیانه ۱۱۷</p>	<p>افتتاح ۶ سد ملی با حجم مخزن ۵۳۷ و آب قابل تنظیم سالیانه</p>	<p>افتتاح ۹ سد ملی با حجم مخزن ۵۴۵ و آب قابل تنظیم</p>	<p>استفاده از آب استحصالی سدها، با اولویت تأمین آب</p>	بند «خ» ماده (۳۵)	۵

عملکرد اقدامات انجام شده در سال‌های مختلف				متن مستند قانونی	استناد در برنامه (جزء، بند و ماده قانونی)	ردیف
سال ۱۳۹۹	سال ۱۳۹۸	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۶			
م. م. تا پایان آذرماه سال ۱۳۹۹ عملیاتی شده است.*	م. م.*	۸۹۸ م. م.*	سالیانه ۴۳۵ م. م.*	شرب مورد نیاز در حوضه آبریز محل استقرار سد		
در دوره‌های مختلف زمانی و با توجه به شرایط بارش و تعاریف سال‌های تر و خشک و نظر به منابع آب در دسترس، تأمین حقابه کشاورزان متناسباً صورت می‌گیرد. بدیهی است تأمین حقابه از سایر منابع آبی مثل چشمه‌ها و قنوت براساس نظام بهره‌برداری و اسناد مرتبط است.				تأمین حقابه کشاورزان از رودخانه‌ها، چشمه‌ها و قنات‌ها از آب سدهای احداث بر این رودخانه‌ها، قنات‌ها و چشمه‌ها	بند «د» ماده (۳۵)	۶
موضوع تدوین الگوی کشت، در دوره اجرای برنامه ششم توسعه، پیشرفت ملموسی نداشته است.				دولت موظف است تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه طرح الگوی کشت را برای همه نقاط کشور تعریف کرده و طی سال‌های اجرای این قانون به مورد اجرا گذارد. وزارت نیرو موظف است تخصیص آب را مطابق طرح الگوی کشت در اختیار کشاورزان قرار دهد.	بند «ر» ماده (۳۵)	۷

* سهم سدهای افتتاح شده در تأمین مصارف شرب مشخص نشده است.

مأخذ: [۳]

جدول ۳. عملکرد اهداف کمی قانون برنامه ششم توسعه - بخش آب

عنوان فصل	عنوان شاخص (هدف کمی یا...)	واحد اندازه‌گیری	میزان شاخص مصوب طی سال‌های ارزیابی برنامه					عملکرد سال				
			جمع	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	جمع	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶
فصل آب	ظرفیت آب قابل تنظیم سدهای مرزی و غیرمرزی	میلیون مترمکعب	۱۳۹۰	۴۴۶	۷۰۰	۱۰۴۶	۳۵۸۲	۴۳۵	۸۹۷	۱۱۷	۲۰۶	۱۶۵۵
	حجم مخزن سدها	میلیون مترمکعب	۴۹۶	۵۱۷	۱۶۴۵	۵۶۸	۳۲۲۶	۵۴۶	۵۳۷	۱۳۸	۲۵۵	۱۴۷۶
	احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی اصلی	هکتار	۶۵۴۰۴	۷۴۷۵۴	۸۸۰۰	۹۰۰۰	۱۵۷۹۵۸	۶۶۷۲۳	۵۱۹۱۰	۴۵۹۲	۳۴۰۰	۱۲۶۶۲۵
	تبادل بخشی منابع آب زیرزمینی «کنترل، نظارت و مسلوب‌المنفعه کردن چاه‌های آب فاقد پروانه بهره‌برداری مضر به مصالح عمومی، جلوگیری از اضافه برداشت چاه‌های مجاز و تعدیل پروانه‌های بهره‌برداری کشاورزی»	میلیون مترمکعب	۲۵۸۵	۳۰۰۰	۲۳۹۹	۱۴۶۴	۲۰۰۹۶	۵۸۲	۶۰۱	۴۱۹	۱۸۰	۱۷۸۳
	نصب کنتور هوشمند	دستگاه	۷۰۹۸	۱۴۰۰۰۰	۱۸۷۵۶۳	۳۵۰۰۰	۳۶۹۶۶۱	۴۲۱۵	۶۳۴۳	۷۷۶۶	۴۷۸۷	۲۳۱۱۱

مأخذ: [۳]

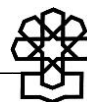
براساس جدول ۳، عملکرد اهداف کمی قانون برنامه ششم توسعه در شاخص‌های اصلی تعریف شده برای این بخش که تأثیرات عمده‌ای بر وضعیت آب کشور دارند، ضعیف ارزیابی می‌شود. یکی از مهم‌ترین مباحثی که در برنامه ششم توسعه نیز به‌درستی مورد تأکید قرار گرفته، موضوع تعادل‌بخشی به سفره‌های زیرزمینی و جبران تراز آب است. با توجه به وضعیت بحرانی منابع آب زیرزمینی و سهم بیش از ۵۰ درصدی این منابع در تأمین کل مصارف کشور؛ حفاظت از این منابع از اهمیت اساسی برخوردار است. در واقع برای تأمین پایدار مصارف و جلوگیری از تبعات برگشت‌ناپذیر ناشی از تخلیه آبخوان‌ها، ضرورت دارد مدیریت بخش آب کشور، اقدامات راهبردی خود را بر این موضوع متمرکز کند. با این وجود عملکرد برنامه ششم توسعه بیانگر این است که موضوعات مرتبط با تعادل‌بخشی، عملکرد قابل قبولی نداشته و اهداف تعیین شده طی سال‌های مختلف اجرای برنامه محقق نشده است. به‌رغم اهمیت وافر حفاظت از منابع آب زیرزمینی، عملکرد ناموفق بخش آب در دستیابی به اهداف تعیین شده برای موضوع تعادل‌بخشی موجب شده است تا وضعیت منابع آب زیرزمینی نه‌تنها بهبودی نداشته باشد، بلکه شرایط آن به مراتب بحرانی‌تر شود.

یکی دیگر از نکات فنی که در دستیابی به اهداف تعادل‌بخشی و تسهیل مدیریت در بخش آب مؤثر است، پایش و کنترل حجم برداشت صورت گرفته از منابع آب زیرزمینی است. لازمه این مهم، نصب کنتورهای هوشمند بر روی چاه‌هاست که به‌صورت یک بند مجزا در فصل آب مورد تأکید قرار گرفته، با این وجود عملکرد این بند نیز قابل قبول ارزیابی نمی‌شود. به‌طور کلی بررسی عملکرد سایر اقدامات هدف‌گذاری شده در برنامه ششم توسعه نیز بیانگر آن است که دستیابی به اهداف برنامه با توفیق چندانی همراه نبوده است.

تحقق و دستیابی به اهداف برنامه‌های توسعه، وابستگی شدید به همکاری بخش و فرابخش داشته و عدم وجود تعارض بین‌بخشی، لازمه موفقیت برنامه است. با توجه به عدم موفقیت‌های موجود در تحقق اهداف برنامه ششم توسعه در بخش آب، اهم نقاط ضعف آن را می‌توان به‌شرح ذیل بیان کرد:

- عدم ارتباط و هماهنگی منسجم و مستمر فی‌مابین ارکان حکومت در راستای حکمرانی مؤثر،
- بهره‌برداری غیرکارآمد از امکانات طبیعی موجود،
- وابستگی زیاد به منابع مالی عمومی دولت،
- کاهش ذخایر آب‌های زیرزمینی و افت سطح آبخوان‌ها،
- استهلاک تأسیسات و نبود اعتبارات مناسب برای تعمیر و نگهداری،
- عدم رویکرد اقتصادی به آب و عدم تناسب تعرفه‌های فروش خدمات و نظام یارانه‌ای با قیمت تمام شده،
- نبود یک پایگاه اطلاعاتی منسجم در بخش‌های مرتبط با آب در کشور،
- عدم وجود قوانین بازدارنده مناسب برای مقابله با مصرف بی‌رویه آب در بخش‌های مختلف،
- عدم وجود قوانین مناسب و جذاب برای حضور و مشارکت بخش خصوصی،
- ضعف اطلاع‌رسانی، آموزش همگانی و فرهنگ‌سازی در زمینه مأموریت بخش،
- تعدد پروژه‌های نیمه‌تمام عمرانی.

۵. بررسی احکام لایحه برنامه هفتم توسعه در بخش آب

احکام برنامه هفتم توسعه که در فصل (۸) لایحه برنامه هفتم توسعه با عنوان «نظام مدیریت یکپارچه منابع آب» مشتمل بر چهار زیر فصل با عناوین «نظام مدیریتی آب»، «مدیریت مصرف و بهره‌وری آب»، «منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی» و «بازچرخانی پساب» ارائه شده است. بررسی احکام لایحه حاکی از آن است که در مواد مربوط به بخش آب از لحاظ شکلی انطباق نسبتاً مناسبی بین زیرفصل‌های این بخش و نکات مندرج در سیاست‌های کلی برنامه هفتم وجود دارد. با این حال برای اینکه بتوان دید بهتری نسبت به احکام، هدف‌گذاری و اجرایی‌پذیری آن در شرایط موجود به دست آورد، نیاز است ضمن دسته‌بندی موضوعی احکام و شناخت موضوعات کلی آن، هر یک از احکام به صورت جزئی نیز مورد بررسی قرار گیرد. در این بخش از گزارش پس از دسته‌بندی موضوعی و بررسی جزئیات احکام، مواد الحاقی نیز پیشنهاد شده است.

۱-۵. دسته‌بندی موضوعی احکام لایحه برنامه هفتم توسعه در بخش آب

دسته‌بندی موضوعی احکام برنامه به شناخت چارچوب‌ها و جهات کلی احکام برنامه کمک خواهد کرد و دید کلان و مناسبی از دغدغه‌های کلان بخش آب که در این برنامه به آن پرداخته شده، به دست می‌دهد. علاوه بر این، دسته‌بندی موضوعی احکام لایحه، مسائل کلان مغفول مانده در برنامه را آشکار کرده که با بهره‌گیری از آن می‌توان پیشنهادهای الحاقی برای تکمیل برنامه را ارائه کرد. در همین راستا در جدول ۴، دسته‌بندی موضوعی احکام لایحه برنامه هفتم توسعه در بخش آب ارائه شده است.

جدول ۴. بررسی موضوعات مطرح شده در فصل «نظام مدیریت یکپارچه منابع آب» در لایحه برنامه هفتم توسعه

شماره ماده	شماره بند	موضوع کلی
۳۷	-	تعیین اهداف کمی برای منابع و مصارف آب
	«الف»	اصلاح ساختار وزارت نیرو شامل ساختار شرکت‌های تابعه
	«ب»	واگذاری هماهنگی و سیاست‌گذاری در زمینه منابع طبیعی و آب‌خیزداری به شورای عالی آب
	«پ»	مدیریت یکپارچه تالاب‌ها و دریاچه‌های کشور و جلب مشارکت بهره‌برداران در دشت‌های پیرامون تالاب‌ها و دریاچه‌ها
	«ت»	تنظیم مقررات و ایجاد سازوکارهای لازم برای کاهش صادرات آب مجازی
	«ث»	ایجاد بازار مبادله آب‌های غیرممتعارف و حمایت و تشویق سرمایه‌گذاران برای این موضوع
	«ج»	لحاظ هزینه‌های احداث، توسعه و تکمیل طرح‌های آبرسانی به‌عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی
	«چ»	شناسایی موقعیت گلوگاه (سازه‌های تقاطع فاقد آبگذری لازم برای عبور سیلاب) جهت رفع انسداد، بهسازی و اصلاح شرایط فنی و هندسی سازه‌های مذکور
	«ح»	بررسی کلیه پروژه‌های در دست اجرای وزارت نیرو جهت اصلاح اهداف و عملیات و یا حذف پروژه‌های غیراقتصادی و فاقد اولویت
	۳۹	«الف»
«ب»		بارگذاری جدید فعالیت و جمعیت براساس سند آمایش سرزمین و منوط به اخذ مجوز تأمین آب از وزارت نیرو

شماره ماده	شماره بند	موضوع کلی
	«پ»	هزینه کردن اعتبارات مصوب و منابع داخلی مربوط به طرح‌های شبکه‌های آبیاری و زهکشی به صورت کمک‌های فنی و اعتباری در جهت حمایت از سرمایه‌گذاران در طرح‌های مذکور
	«ت»	تعیین الگوی مصرف آب کشاورزی براساس نوع محصول و اقلیم و همچنین پلکانی شدن تعرفه آب کشاورزی
	«ث»	الزام شرکت‌های کشت و صنعت و دارندگان اراضی آبی بیش از ۱۰ هکتار به اجرای شبکه‌های آبیاری نوین (سطحی یا زیرسطحی)
	«ج»	بازتخصیص آب مصرفی صنایع، معادن، پالایشگاه‌ها و نیروگاه‌ها و تأمین آب جایگزین با اولویت منابع آبی نامتعارف
۴۰	«الف»	ملزم شدن کلیه دستگاه‌های اجرایی به نصب ابزار اندازه‌گیری هوشمند استاندارد برای استفاده از تمامی منابع آبی در اختیار خود
	«ب»	ممنوعیت آبیاری فضای سبز با استفاده از آب شرب و استفاده از پساب و سایر آب‌های غیرمتعارف برای این منظور
	«پ»	تعیین و تحویل سهمیه انرژی مصرفی (سوخت و برق) به برداشت‌کنندگان از منابع آب براساس سقف پروانه بهره‌برداری
	«ت»	تدوین نظام‌نامه و استقرار مدیریت مشارکتی آب با ایجاد یا تقویت تشکل‌های بهره‌برداران
	«ث»	ممنوعیت بهره‌برداری و برداشت غیرمجاز آب و تجاوز به حریم رودخانه‌ها، تالاب‌ها و دریاها و تعیین مجازات برای مرتکبین
	«ج»	تردد و فعالیت دستگاه‌های مربوط به حفاری چاه با مجوز وزارت نیرو و تعیین مجازات برای متخلفین
	«چ»	تعدیل پروانه چاه‌ها متناسب با وضعیت منابع آبی هر دشت
	«ح»	ممنوعیت انتقال آب بین‌حوضه‌ای برای مصارف غیرشرب
۴۱	-	ممنوعیت رهاسازی آب آلوده و آلوده کردن منابع آب سطحی و زیرزمینی و تعیین هزینه کاهش آلاینده‌گی و جریمه

مأخذ: [۴]

مرور احکام لایحه برنامه هفتم توسعه در بخش آب و دسته‌بندی انجام شده مطابق با جدول فوق حاکی از تلاش صورت گرفته برای پوشش موضوعات مختلف مبتلابه این بخش بوده، با این وجود موضوعات کلان در بخش آب از جمله تغییر اقلیم، دیپلماسی آب و ضعف زیرساختی کشور در دسترسی به داده‌های، جامع و مرجع مرتبط با منابع و مصارف آب کشور مغفول مانده است که در بخش بعد به آن پرداخته خواهد شد.

۲-۵. بررسی کارشناسی تفصیلی احکام لایحه برنامه هفتم توسعه در بخش آب

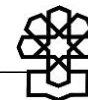
احکام مندرج در لایحه برنامه هفتم توسعه مرتبط با موضوع آب (فصل ۸ و سایر) را می‌توان با توجه به سوابق قانونی در قانون برنامه ششم توسعه و قوانین دائمی موجود مورد بررسی قرار داده و با ارزیابی کارشناسی نسبت به کلیت آن اظهار نظر کرد. در صورتی که امکان بهبود حکم مندرج در لایحه میسر باشد، نسخه اصلاحی می‌تواند ارائه شود. بر همین اساس جزئیات احکام مندرج در لایحه برنامه هفتم توسعه مرتبط با موضوع آب مطابق جدول ۵ مورد بررسی کارشناسی قرار گرفته است.

جدول ۵. اظهارنظر در خصوص جزئیات احکام لایحه برنامه هفتم توسعه

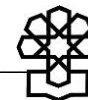
شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهارنظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی																								
۳۷	<p>ماده (۳۷) - در اجرای بند «۷» سیاست‌های کلی برنامه و به‌منظور تحقق اهداف کمی زیر مطابق با احکام این فصل، اقدام می‌شود.</p> <p>جدول (۸) - اهداف کمی سنجه‌های عملکرد نظام مدیریت یکپارچه منابع آب</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>سنجه عملکردی</th> <th>واحد متعارف</th> <th>هدف کمی در پایان برنامه</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>منبع تأمین آب سطحی</td> <td>میلیارد مترمکعب</td> <td>۴۳/۴</td> </tr> <tr> <td>منبع تأمین آب زیرزمینی</td> <td>میلیارد مترمکعب</td> <td>۳۶/۷</td> </tr> <tr> <td>منبع تأمین های آب غیرمتعارف (آب دریا و پساب)</td> <td>میلیارد مترمکعب</td> <td>۱/۷۷۴</td> </tr> <tr> <td>کشاورزی</td> <td>درصد</td> <td>-۱۸/۳</td> </tr> <tr> <td>شرب</td> <td>درصد</td> <td>۸/۲</td> </tr> <tr> <td>صنعت</td> <td>درصد</td> <td>۴۷/۲</td> </tr> <tr> <td>جبران تراز آب</td> <td>میلیارد مترمکعب</td> <td>۱۵</td> </tr> </tbody> </table>	سنجه عملکردی	واحد متعارف	هدف کمی در پایان برنامه	منبع تأمین آب سطحی	میلیارد مترمکعب	۴۳/۴	منبع تأمین آب زیرزمینی	میلیارد مترمکعب	۳۶/۷	منبع تأمین های آب غیرمتعارف (آب دریا و پساب)	میلیارد مترمکعب	۱/۷۷۴	کشاورزی	درصد	-۱۸/۳	شرب	درصد	۸/۲	صنعت	درصد	۴۷/۲	جبران تراز آب	میلیارد مترمکعب	۱۵				<p>۱- موضوع بهبود تراز آب زیرزمینی به میزان ۱۱ م. م. در ماده (۳۵) قانون برنامه ششم نیز به‌نوعی آمده است.</p> <p>۲- ماده (۲۷) قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی (مصوب ۱۳۸۹).</p>	<p>۱. هدف‌گذاری انجام شده برای کاهش ۱۸ درصدی مصارف بخش کشاورزی با هدف‌گذاری صورت گرفته در فصل (۷)، "امنیت غذایی و ارتقا تولید محصولات کشاورزی" در تعارض جدی بوده و اجرایی‌پذیری آن را با تردید مواجه کرده است.</p> <p>۲. هرچند به‌نظر می‌رسد این جدول برای شرایط نرمال مدنظر بوده، با این وجود عدم قطعیت شرایط هیدرولوژیکی لحاظ نشده است. در واقع شرایط خشک‌سالی و تغییر اقلیم، اهداف کمی را شدیداً تحت تأثیر قرار می‌دهد که لازم است در هدف‌گذاری صورت گرفته در این فصل، در نظر گرفته شود.</p> <p>۳. پساب نقش مهمی در بیلان منابع آب (عمدتاً زیرزمینی) ایفا کرده و حذف یا تغییر کارکرد آن بدون توجه به این مهم، چرخه آب را با اختلال مواجه می‌کند. به همین سبب لازم است در هرگونه سیاست‌گذاری برای استفاده از پساب، به نقش آن خصوصاً در تغذیه منابع آب زیرزمینی توجه شود و نباید به‌عنوان یک منبع جدید در نظر گرفته شود. در همین راستا نیاز است تا سهم پساب در فرایند بیلان مشخص شده تا از تبعات آن ازجمله</p>	
	سنجه عملکردی	واحد متعارف	هدف کمی در پایان برنامه																												
	منبع تأمین آب سطحی	میلیارد مترمکعب	۴۳/۴																												
	منبع تأمین آب زیرزمینی	میلیارد مترمکعب	۳۶/۷																												
	منبع تأمین های آب غیرمتعارف (آب دریا و پساب)	میلیارد مترمکعب	۱/۷۷۴																												
	کشاورزی	درصد	-۱۸/۳																												
	شرب	درصد	۸/۲																												
	صنعت	درصد	۴۷/۲																												
	جبران تراز آب	میلیارد مترمکعب	۱۵																												

شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
						<p>تخلیه بیشتر آبخوان و فرونشست جلوگیری کرد. این مهم در این ماده و به‌طور کلی در فصل (۸)، مورد غفلت قرار گرفته است.</p> <p>۴. با وجود اثرات کلان تغییر اقلیم بر وضعیت آب کشور، این مهم در هدف‌گذاری‌ها و احکام این لایحه مورد توجه قرار نگرفته است و همین امر برآورد اهداف را تحت‌الشعاع قرار خواهد داد.</p> <p>۵. هدف‌گذاری صورت گرفته برای برنامه ششم توسعه (جبران ۱۱ میلیارد مترمکعب کسری آبخوان)، محقق نشده و در این برنامه بدون آسیب‌شناسی و توجه به علل ناکامی برنامه ششم، هدف‌گذاری بالاتری صورت گرفته است.</p>	
۳۸	<p>نظام مدیریتی آب</p> <p>ماده (۳۸) - به‌منظور بهبود نظام تصمیم‌گیری، ایجاد وحدت‌رویه در انجام امور و ارتقای بهره‌وری اقدامات زیر انجام می‌شود:</p> <p>الف) وزارت نیرو مکلف است با هدف کاهش ساختارهای موازی، کاهش هزینه‌های بالاسری و تفکیک وظایف حاکمیتی و تصدی‌گری، تا پایان سال دوم برنامه، نسبت به رفع هرگونه تعارض منافع شرکتی در مدیریت بخش آب از طریق ادغام یا انحلال و همچنین اصلاح ساختار و اساسنامه‌های</p>				<p>۱- ماده (۲۷) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور (مصوب ۱۳۹۶).</p>		

شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
	شرکت‌های زیرمجموعه خود پس از تأیید سازمان اداری و استخدامی کشور و تصویب هیئت وزیران اقدام کند.						
۳۸	ب) هماهنگی، سیاستگذاری، تحقق رویکرد توسعه پایدار و مدیریت به‌هم‌پیوسته آب در سطح ملی و حوضه‌های آبریز، هماهنگی و سیاستگذاری در زمینه منابع طبیعی و آبخیزداری به وظایف شورای عالی آب اضافه می‌شود.				۱. ماده (۱۰) قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی (مصوب ۱۳۷۹).	سیاستگذاری در زمینه منابع طبیعی در حیطه وظایف شورای عالی آب نمی‌گنجد و در صورت اصرار بر حفظ عبارت «هماهنگی و سیاستگذاری در زمینه منابع طبیعی و آبخیزداری» بهتر است "صرفاً در امور مرتبط با آب"، در این بند لحاظ شود.	
۳۸	پ) وزارت نیرو مکلف است تا پایان سال اول برنامه، سازوکارهای اجرایی لازم را برای مدیریت یکپارچه تالاب‌ها و دریاچه‌های کشور با تأکید بر وظایف و اختیارات وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی و میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و سازمان حفاظت محیط زیست و با جلب مشارکت بهره‌برداران در دشت‌های پیرامون تالاب‌ها و دریاچه‌ها ایجاد کند.				۱. قانون حفاظت، احیا و مدیریت تالاب‌های کشور (مصوب ۱۳۹۶).	با توجه به وظیفه محول شده به وزارت نیرو در ماده (۲) قانون حفاظت، احیا و مدیریت تالاب‌های کشور (مصوب ۱۳۹۶)، اهداف این بند به‌نوعی در قانون تالاب‌ها آمده و بنابراین این بند از لایحه برنامه هفتم صرفاً منجر به تورم قانونی شده و لازم است حذف شود.	
۳۸	ت) وزارت نیرو مکلف است با همکاری وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی، امور اقتصادی و دارایی و صنعت، معدن و تجارت، نسبت به تنظیم مقررات و سازوکارهای لازم برای کاهش صادرات آب مجازی محصولات کشاورزی با وضع عوارض صادرات برای کالاهای آبرو و فراهم کردن زمینه واردات				۱. بند «پ» ماده (۳۵) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۹۶). ۲. بند «د» ماده (۳۲) قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی (مصوب ۱۳۸۹).	اخذ عوارض صادراتی ضمن اینکه باعث کاهش قدرت رقابت صادرکنندگان داخلی می‌شود، از آنجایی که معمولاً صادرکنندگان بتوانند سود خود را حفظ کنند، این عوارض را به تولیدکننده منتقل می‌کنند و این موضوع با توجه به فسادپذیری	گزینه اول: حذف بند «ت» گزینه دوم: متن بند «ت» به شرح زیر اصلاح می‌شود: ت- وزارت جهاد کشاورزی مکلف است با همکاری وزارت نیرو نسبت به تنظیم مقررات و سازوکارهای لازم برای کاهش صادرات آب مجازی محصولات کشاورزی با وضع عوارض

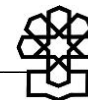
شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
	محصولات کشاورزی آب‌بر در سال اول برنامه و اجرای آن از ابتدای سال دوم برنامه اقدام کند.					محصولات کشاورزی باعث متضرر شدن تولیدکنندگان می‌شود. از طرفی غیر از محصولات کشاورزی، بسیاری از محصولات صنعتی آب‌بر هم وجود دارند که دلایل معافیت مالیاتی آنها مشخص نیست. علاوه بر این، تنظیم مقررات تجارت محصولات کشاورزی به عهده وزارت جهاد کشاورزی است و سایر وزارتخانه‌ها باید با آن همکاری کنند.	صادرات برای کالاهای پرآب‌بر و فراهم کردن زمینه واردات محصولات کشاورزی غیرراهبردی پرآب‌بر در سال اول برنامه و اجرای آن از ابتدای سال دوم برنامه اقدام کند. همچنین وزارت امور اقتصادی و دارایی (گمرک جمهوری اسلامی ایران) موظف است نیم درصد (۰/۵٪) از ارزش محصولات صادراتی کشاورزی و غذایی پرآب‌بر را اخذ و درآمد حاصل از عوارض فوق را به ردیف درآمدی مربوطه در وزارت جهاد کشاورزی واریز کند. صددرصد (۱۰۰٪) درآمد حاصل در سقف ردیف مربوطه در قوانین بودجه سنواتی به‌منظور اجرای طرح‌های با افزایش بهره‌وری آب کشاورزی و الگوی کشت و احیای قنوت در اختیار وزارت جهاد کشاورزی قرار می‌گیرد.
۳۸	ث) وزارت نیرو مکلف است در سال اول برنامه، بازار مبادله آب‌های غیرمتعارف را ایجاد و برای تشویق سرمایه‌گذاران این موضوع، حمایت‌های لازم را با اعطای مجوزها، تسهیلات بانکی و کمک‌های فنی و اعتباری				ماده (۲۰) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) (مصوب ۱۳۹۳).	۱. مصادیق آب غیرمتعارف مشخص نشده است. ۲. پساب نقش مهمی در بیلان منابع آب (عمدتاً زیرزمینی) ایفا کرده و حذف یا تغییر کارکرد آن بدون توجه	وزارت نیرو مکلف است در سال اول برنامه، با رعایت مباحث مرتبط با بیلان منابع آب و در راستای تعادل بخشی به سفره‌های آب زیرزمینی بازار مبادله آب‌های غیرمتعارف را ایجاد و برای

شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
	ارائه کند. آیین‌نامه اجرایی این بند مشتمل بر سازوکار این بازار، شرایط مبادله، حجم، دوره و نوع مصرف آب با پیشنهاد وزارت نیرو و همکاری سازمان، سازمان حفاظت محیط زیست، وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، جهاد کشاورزی و صنعت، معدن و تجارت ظرف مدت ۶ ماه پس از ابلاغ برنامه تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.					به این مهم، چرخه آب را با اختلال مواجه می‌کند. به همین سبب لازم است در هرگونه سیاستگذاری برای استفاده از پساب، به نقش آن خصوصاً در تغذیه منابع آب زیرزمینی توجه شود و نباید به‌عنوان یک منبع جدید در نظر گرفته شود. در همین راستا نیاز است تا سهم پساب در فرایند بیلان مشخص شده تا از تبعات آن از جمله تخلیه بیشتر آبخوان و فرونشست جلوگیری کرد. این مهم در این ماده و به‌طور کلی در فصل (۸)، مورد غفلت قرار گرفته است. ۳. وزارت نیرو متولی اعطای تسهیلات بانکی نبوده و صرفاً می‌تواند نقش تأییدکننده در فرایند پرداخت تسهیلات بانکی داشته باشد. ۴. کلمه "سازمان"، برای اولین بار در متن حکم، بدون مضاف‌الیه آمده و به‌نظر می‌رسد اضافه باشد.	تشویق سرمایه‌گذاران این موضوع، حمایت‌های لازم را جهت دریافت تسهیلات بانکی، اعطای مجوزها و کمک‌های فنی و اعتباری ارائه کند. آیین‌نامه اجرایی این بند مشتمل بر سازوکار این بازار، شرایط مبادله، حجم، دوره و نوع مصرف آب با پیشنهاد وزارت نیرو و همکاری سازمان، سازمان حفاظت محیط زیست، وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، جهاد کشاورزی و صنعت، معدن و تجارت ظرف مدت ۶ ماه پس از ابلاغ برنامه تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.
۳۸	ج) هزینه‌های انجام شده توسط خیرین در احداث، توسعه و تکمیل طرح‌های آبرسانی در چارچوب طرح‌های مصوب ملی و استانی قوانین بودجه سنواتی، با تأیید وزارت نیرو و سازمان امور مالیاتی کشور به‌عنوان هزینه					هزینه‌های انجام شده توسط خیرین در احداث، توسعه و تکمیل طرح‌های آبرسانی و آب و خاک کشاورزی و آبخیزداری در چارچوب طرح‌های مصوب ملی و استانی قوانین بودجه سنواتی، با	

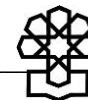
شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
	قابل قبول مالیاتی محسوب می‌شود.						تأیید وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی (در امور مرتبط با هر وزارتخانه) و سازمان امور مالیاتی کشور به‌عنوان هزینه قابل قبول مالیاتی محسوب می‌شود.
۳۸	<p>چ) وزارت نیرو مکلف است ظرف مدت یک‌ماه پس از ابلاغ برنامه، موقعیت نقاط گلوگاهی (سازه‌های تقاطع فاقد آبگذری لازم برای عبور سیلاب) را جهت رفع انسداد، بهسازی و اصلاح شرایط فنی و هندسی سازه‌های مذکور به وزارتخانه‌های کشور و راه و شهرسازی به‌ترتیب برای سازه‌های تقاطع درون‌شهری و برون‌شهری اعلام کند. وزارتخانه‌های کشور و راه و شهرسازی مکلفند ضمن اولویت‌بندی سازه‌های مذکور براساس خطرپذیری بالا، ظرف مدت ۶ ماه نسبت به تهیه، تصویب و اعلام برنامه عملیاتی برای رفع انسداد، بهسازی و اصلاح شرایط فنی و هندسی این سازه‌ها اقدام کرده و ظرف مدت دو سال برنامه مصوب را اجرایی کنند. شهرداری‌ها موظفند براساس اعلام برنامه وزارت کشور نسبت به اجرای طرح‌ها از محل منابع داخلی خود اقدام کنند.</p>				قانون پیشگیری و مبارزه با خطرات سیل (مصوب ۱۳۴۸).	<p>۱. اگرچه محتوای این بند به‌طور کلی مورد تأیید است، اما هدف‌گذاری‌های زمانی و فنی در نظر گرفته شده در این بند با واقعیت‌ها و پتانسیل اجرایی و مالی کشور به‌هیچ‌وجه همخوانی ندارد.</p> <p>۲. مباحث مرتبط با این بند در حال حاضر در لایحه «حفاظت رودخانه‌ها و کاهش خطرات سیل» نیز به‌صورت تفصیلی و با جزئیات دقیق‌تری ارائه شده و پیگیری مباحث مرتبط با مدیریت سیلاب از طریق لایحه مذکور پیشنهاد می‌شود.</p> <p>۳. این بند از جنس قانونگذاری دائمی و اصلاح قوانین جاری دائمی بخش آب است. در صورت تصویب برنامه هفتم توسعه، بعد از اتمام دوره آن، این بند بلااثر خواهد شد. به‌رغم موافقت با اصل موضوع، پیشنهاد می‌شود که اصلاح مذکور در قوانین دائمی صورت گرفته تا این حکم اعتبار دائمی پیدا کند.</p>	

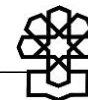
شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
۳۸	ح) وزارت نیرو مکلف است تمامی پروژه‌های در دست اجرای خود را بررسی و نسبت به اصلاح اهداف و عملیات و یا حذف پروژه‌های غیراقتصادی و فاقد اولویت تا پایان سال اول برنامه اقدام کند.						وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی مکلف هستند با لحاظ طرح‌های مکمل از جمله شبکه‌های آبیاری و زهکشی اصلی و فرعی و در راستای تحقق حداکثری بهره‌وری و تکمیل سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته تمامی پروژه‌های در دست اجرای خود را بررسی و نسبت به اصلاح اهداف و عملیات و یا حذف پروژه‌های غیراقتصادی و فاقد اولویت تا پایان سال اول برنامه اقدام کند.
۳۹	مدیریت مصرف و بهره‌وری آب ماده (۳۹) - به منظور اصلاح الگوی مصرف بهینه آب و ارتقای بهره‌وری اقدامات زیر انجام می‌شود: الف) وزارت نیرو مکلف است در سال اول برنامه، الگوی مصرف بهینه آب شرب و بهداشتی خانگی (برحسب بُعد خانوار) را به تفکیک مناطق و اقلیم‌های آب‌وهوایی مختلف شهری و روستایی تعیین و ابلاغ کند. آب‌بهای شهری و روستایی با پیشنهاد وزارت نیرو به تصویب هیئت وزیران می‌رسد. تعرفه آب مشترکین خانوارهای شهری و روستایی کشور به‌گونه‌ای اصلاح می‌شود که تعرفه مشترکین تا الگوی مصرف به‌صورت تخفیف، مشترکین بالاتر از الگوی مصرف متناسب با قیمت تمام				قانون توسعه و بهینه‌سازی آب شرب شهری و روستایی در کشور (مصوب ۱۳۹۵).	۱. تعرفه‌گذاری و بیان جزئیات آب‌بها می‌تواند به روال قبل، در قالب بودجه‌های سنواتی ارائه شود و نیاز به ارائه آن در قالب احکام برنامه‌های توسعه نیست. ۲. چنانچه هدف‌گذاری برای دائمی شدن این حکم مدنظر باشد، می‌تواند در قالب اصلاح قانون «توسعه و بهینه‌سازی آب شرب شهری و روستایی در کشور (مصوب ۱۳۹۵)» صورت گیرد.	

پیشنهاد اصلاحی	اظهار نظر مختصر کارشناسی	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	موافق به شرط اصلاح	مخالف	موافق	متن لایحه	شماره ماده
						<p>شده آب جایگزین و به صورت افزایش پلکانی در هر یک از شهرها و روستاها محاسبه و از مصرف‌کنندگان اخذ شود، به نحوی که منابع ناشی از تعرفه دریافتی از مشترکین خانگی پرمصرف بالاتر از الگوی مصرف، بار مالی تعرفه مشترکین تا الگوی مصرف را جبران کند و منجر به زیان شرکت‌های مربوط نشود.</p> <p>۱. آب‌بهای مصارف تجاری و اداری براساس ارزش اقتصادی محاسبه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.</p> <p>۲. معافیت یا تخفیف در تعرفه برای کاربری‌هایی که براساس قوانین، مشمول معافیت یا تعرفه مخفف هستند صرفاً در سقف الگوی مصرف یا ظرفیت قراردادی و یا پروانه بهره‌برداری و کاربری تعیین شده است.</p> <p>۳. شرکت‌های ارائه‌دهنده خدمات آب و فاضلاب موظفند در مورد مشترکین جدید شهری و روستایی نسبت به نصب ابزار اندازه‌گیری هوشمند دارای استاندارد معتبر اقدام کنند. به شرکت‌های مزبور اجازه داده می‌شود نسبت به تعویض ابزار مزبور برای مشترکین موجود (با اولویت پرمصرف) اقدام کنند. پرداخت هزینه نصب ابزارهای هوشمند برعهده مشترکین یا بهره‌برداران بوده و به صورت اقساطی مجاز است.</p>	

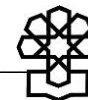
شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
۳۹	<p>ب- هرگونه بارگذاری فعالیت و جمعیت و اقدام برای طراحی و ایجاد و توسعه شهرک‌های مسکونی، صنعتی، کشاورزی (زراعت، باغداری، دام و طیور) و خدماتی و واحدهای صنعتی و معدنی، ایجاد شهرهای جدید و نیز گسترش شهرهای کنونی براساس اسناد آمایش سرزمین و منوط به اخذ مجوز تأمین آب از وزارت نیرو است. آب مورد نیاز صنایع، به‌جز صنایع غذایی، بهداشتی و آشامیدنی، از پساب و آب نامتعارف تأمین خواهد شد. وزارت نیرو مکلف است در مواردی که امکان تأمین آب از پساب یا آب دریا وجود ندارد، مشروط به وجود آب به‌طور موقت براساس قیمت آب جایگزین، مجوز بهره‌برداری از آب متعارف را صادر کند.</p>					<p>۱. به‌نظر می‌رسد هدف از ارائه این بند، جلوگیری از اعمال فشار بر منابع آبی متعارف بوده، درحالی‌که انتهای همین بند مجوز برداشت از منابع آبی متعارف را در شرایطی که امکان تأمین آب نامتعارف نباشد، داده است که نهایتاً منجر به خسارت به منابع آبی متعارف و آبخوان خواهد شد.</p> <p>۲. درج عبارت موقت در این بند واجد ابهام است و بازه زمانی مدنظر باید مشخص شود.</p>	<p>به‌منظور تعادل‌بخشی و جبران کسری آبخوان‌ها، هرگونه تخصیص جدید در دشت‌های ممنوعه صرفاً از طریق خرید آب چاه‌های مجاز موجود امکان‌پذیر بوده و انتقال آب بین بخش‌های اقتصادی ممنوع است. وزارت نیرو مکلف است پس از مسلوب‌المنفعه کردن چاه‌های ویلاها و خانه‌های دوم فاقد مجوز تغییر کاربری زمین، نسبت به انسداد چاه‌های غیرمجاز با هماهنگی فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و دادستانی اقدام کند، به‌نحوی که سالیانه حداقل ۱۰ درصد چاه‌های مذکور مسدود شوند. در صورت عدم جبران کسری دشت‌ها، وزارت نیرو مکلف است نسبت به تعدیل پروانه‌های بهره‌برداری موجود در بخش‌های صنعت، معدن و کشاورزی که پس از ممنوعه شدن دشت‌ها وفق ماده (۴) قانون توزیع عادلانه آب صادر شده‌اند، اقدام کند.</p> <p>تبصره «۱» - بهره‌برداران مجازند نسبت به خرید آب از سایر بهره‌برداران همان دشت و با رعایت حفظ کاربری آب اقدام کنند. در هر صورت، رعایت سقف پروانه بهره‌برداری لازم‌الاجرا است.</p> <p>تبصره «۲» - وزارتخانه‌های مرتبط</p>

پیشنهاد اصلاحی	اظهار نظر مختصر کارشناسی	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	موافق به شرط اصلاح	مخالف	موافق	متن لایحه	شماره ماده
<p>مکلفند کمک‌های فنی و اعتباری لازم را به‌منظور ایجاد مشاغل جایگزین بهره‌بردارانی که چاه آبی، چشمه‌ها و قنوت آنها به‌واسطه خشک‌سالی و یا مجوزهای صادره و پروژه‌های عمرانی وزارت نیرو، خشک و مسدود و یا کم‌آب شده است، با اولویت اشخاص دارای پروانه بهره‌برداری ارائه کنند. اشخاص مشمول تعدیل پروانه‌های بهره‌برداری نیز از کمک‌های فنی - اعتباری موضوع این تبصره و جبران خسارت بهره‌مند می‌شوند. سازمان برنامه و بودجه کشور مکلف است براساس برنامه ارائه و پیش‌بینی شده توسط وزارتخانه‌های نیرو، جهاد کشاورزی و صنعت، معدن و تجارت، اعتبارات لازم را برای ایجاد اشتغال جایگزین و جبران خسارت تخصیص دهد.</p> <p>تبصره «۳» - آیین‌نامه اجرایی این بند با رعایت مواد (۱۴، ۱۸ و ۱۹) قانون توزیع عادلانه آب، توسط وزارت نیرو با همکاری وزارتین جهاد کشاورزی و صنعت، معدن و تجارت و اتاق اصناف کشاورزی و منابع طبیعی تا پایان سال اول برنامه تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.</p>							

شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
۳۹	پ) به وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی اجازه داده می‌شود به منظور تسریع در تکمیل و بهره‌برداری از طرح‌های شبکه‌های اصلی و فرعی آبیاری و زهکشی اصلی و فرعی، اعتبارات مصوب طرح‌های مربوطه و منابع داخلی را به صورت کمک‌های فنی و اعتباری صرف حمایت از سرمایه‌گذاران در طرح‌های مشارکت منافع شبکه‌های آبیاری و زهکشی مطابق الگویی که در تا پایان سال اول برنامه با پیشنهاد مشترک وزارتین به تصویب هیئت وزیران می‌رسد، هزینه کنند.				قانون تشویق سرمایه‌گذاری در طرح‌های آب کشور (مصوب ۱۳۸۱).		به وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی اجازه داده می‌شود به منظور ایجاد هماهنگی و تسریع در تکمیل و بهره‌برداری از طرح‌های شبکه‌های اصلی و فرعی آبیاری و زهکشی اصلی و فرعی، اعتبارات مصوب طرح‌های مربوطه و منابع داخلی را به صورت کمک‌های فنی و اعتباری صرف حمایت از سرمایه‌گذاران در طرح‌های مشارکت منافع شبکه‌های آبیاری و زهکشی مطابق الگویی که در تا پایان سال اول برنامه با پیشنهاد مشترک وزارتین به تصویب هیئت وزیران می‌رسد، هزینه کنند.
۳۹	ت) وزارت نیرو با همکاری وزارت جهاد کشاورزی موظف است، الگوی مصرف آب کشاورزی در واحد سطح را برای گروه محصولات مختلف (اساسی و سایر) و در هر اقلیم و قیمت به صورت پلکانی تعیین کند. آب‌بها برای مصارف کشاورزی از سال دوم برنامه تا سطح الگوی مصرف به صورت یارانه‌ای و مازاد بر الگوی مصرف به صورت پلکانی تا معادل بهای آب جایگزین خواهد بود. آیین‌نامه اجرایی این بند توسط وزارت نیرو با همکاری وزارت جهاد کشاورزی تهیه و تا پایان سال اول برنامه به تصویب هیئت				۱- ماده (۲۶) قانون توزیع عادلانه آب. ۲- قانون تثبیت آب‌بهای زراعی (مصوب ۱۳۶۹).	عبارت «آب جایگزین» در این بند واجد ابهام است.	وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی موظف هستند با توجه به ماده (۲۶) قانون توزیع عادلانه آب، الگوی مصرف آب کشاورزی در واحد سطح را برای گروه محصولات مختلف (اساسی و سایر) و در هر اقلیم و قیمت به صورت پلکانی تعیین کند. آب‌بها برای مصارف کشاورزی از سال دوم برنامه تا سطح الگوی مصرف به صورت یارانه‌ای و مازاد بر الگوی مصرف به صورت پلکانی تا معادل بهای آب جایگزین خواهد بود. آیین‌نامه اجرایی این بند توسط وزارت نیرو با همکاری وزارت

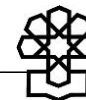
شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
	وزیران می‌رسد.						<p>جهاد کشاورزی تهیه و تا پایان سال اول برنامه به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.</p> <p>تبصره- وزارت نیرو مکلف است با انجام اقدامات تنظیمی نسبت به تحویل حجمی آب در انتهای شبکه‌های آبیاری اصلی (کانال درجه ۲) و چاه‌های آب مبادرت کند. همچنین وزارت نیرو مکلف است به تفکیک حوضه‌های آبریز اصلی و فرعی عملکرد در زمینه تعدیل چاه‌ها را منتشر کند.</p>
۳۹	<p>ث) شرکت‌های کشت و صنعت و اشخاص حقیقی و حقوقی دارای اراضی آبی بیش از ۱۰ هکتار موظفند به منظور افزایش بهره‌وری آب کشاورزی، شبکه‌های آبیاری نوین (سطحی و یا زیرسطحی) اراضی خود را تا پایان سال دوم برنامه با حمایت‌های مصوب هیئت وزیران اجرا کنند. در صورت عدم اجرا، از ابتدای سال سوم برنامه، آب‌بهای شرکت‌های مزبور، به بالاترین نرخ آب کشاورزی منطقه اخذ خواهد شد. وزارت جهاد کشاورزی موظف به نظارت بر حسن اجرای این بند است.</p>				<p>بند «ب» ماده (۳۵) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۹۶).</p>	<p>۱. با توجه به تجارب ناموفق گذشته در زمینه اجرای سامانه‌های نوین آبیاری در صرفه‌جویی واقعی آب در مقیاس حوضه آبریز و بهبود وضعیت منابع آب زیرزمینی، لازم است شروطی جهت اجرای این ماده در نظر گرفته شود که تضمین‌کننده عدم توسعه سطح زیر کشت بوده و همچنین منجر به عدم استفاده از آب صرفه‌جویی شده ناشی از افزایش بهره‌وری برای مقاصد کشاورزی باشد، به‌نوعی که آب صرفه‌جویی شده صرف پایداری محیط زیست (تعادل بخشی به سفره‌های آب زیرزمینی) شود.</p> <p>۲. با توجه به اینکه تعداد قابل توجهی از اراضی زراعی خرد بوده و دارای سطح کمتر از ۱۰ هکتار هستند، الزام</p>	

شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
						صورت گرفته می‌تواند اهداف مدنظر از اجرای این بند را تحت‌الشعاع قرار دهد.	
۳۹	ج) وزارت نیرو مکلف است با همکاری وزارت صنعت، معدن و تجارت، به منظور کاهش مصرفی بخش صنعت و معدن، ظرف مدت سه ماه پس از ابلاغ برنامه نسبت به باز تخصیص آب مصرفی صنایع، معادن، پالایشگاه‌ها و نیروگاه‌ها و ابلاغ زمان‌بندی تأمین آب جایگزین با اولویت منابع آبی نامتعارف اقدام کند. در پایان زمان‌بندی ابلاغ‌شده، بهای آب تحویلی یا برداشتی صنایع و معادن از منابع آبی، معادل متوسط بهای تمام شده طرح‌های تأمین آب جایگزین در محدوده استقرار صنایع تعیین می‌شود. منابع حاصله به حساب درآمد شرکت مدیریت منابع آب ایران نزد خزانه‌داری کل کشور واریز و متناسب با وصول درآمد، صرف اجرای طرح‌های بخش آب مصوب قوانین بودجه سنواتی می‌شود. شهرک‌ها و نواحی صنعتی و صنایع و معادن مشمول این بند در دریافت تسهیلات و مزایده استفاده از پساب در اولویت هستند.				عبارت «آب جایگزین» در این بند واجد ابهام است.	وزارت نیرو مکلف است با همکاری وزارت صنعت، معدن و تجارت، به منظور کاهش آب مصرفی بخش صنعت و معدن، ظرف مدت سه ماه پس از ابلاغ برنامه نسبت به باز تخصیص آب مصرفی صنایع، معادن، پالایشگاه‌ها و نیروگاه‌ها و ابلاغ زمان‌بندی تأمین آب جایگزین با اولویت منابع آبی نامتعارف اقدام کند. در پایان زمان‌بندی ابلاغ‌شده، بهای آب تحویلی یا برداشتی رشته‌فعالیت‌های صنایع و معادن از منابع آبی، معادل متوسط بهای تمام شده طرح‌های تأمین آب جایگزین در محدوده استقرار صنایع تعیین می‌شود. منابع حاصله به حساب درآمد شرکت مدیریت منابع آب ایران نزد خزانه‌داری کل کشور واریز و متناسب با وصول درآمد، صرف اجرای طرح‌های بخش آب مصوب قوانین بودجه سنواتی می‌شود. شهرک‌ها و نواحی صنعتی و صنایع و معادن مشمول این بند در دریافت تسهیلات و مزایده استفاده از پساب در اولویت هستند.	

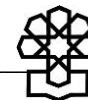
شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
۴۰	منابع آب‌های سطحی و زیرزمینی ماده (۴۰) - به منظور حفظ منابع آبی و تعادل بخشی مهار افت سطح آب‌های زیرزمینی و جلوگیری از اضافه برداشت از منابع آبی کشور اقدامات زیر انجام می‌شود: الف) دستگاه‌های اجرایی مکلفند با همکاری وزارت نیرو، در سال اول برنامه تمامی منابع آبی در اختیار خود را به ابزار اندازه‌گیری هوشمند استاندارد مجهز و مصارف آب خود را در سقف مجاز اعلامی وزارت نیرو تنظیم کنند. در غیر این صورت هرگونه برداشت از منابع آبی مذکور غیرمجاز تلقی شده و وزارت نیرو موظف است در چارچوب قوانین و مقررات مربوطه با آن برخورد کند.				۱. بند «ح» ماده (۳۵) قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۹۶). ۲. ماده (۱۲) قانون توزیع عادلانه آب (مصوب ۱۳۶۱).		
۴۰	ب) تأمین آبیاری فضای سبز با استفاده از آب شرب در کلیه اماکن عمومی و دولتی ممنوع است. شهرداری‌ها و سایر متولیان اماکن عمومی و دولتی مکلفند نسبت به احداث شبکه‌های مستقل آبیاری فضای سبز و جداسازی آن از آب شرب و استفاده از پساب منوط به اجازه وزارت نیرو (به منظور لحاظ نقش پساب در بیلان منابع آب) و سایر آب‌های غیرمتعارف اقدام کنند.				۱. در غالب مناطق کشور زیرساخت‌های تسویه و انتقال آب حاصل از پساب (شامل شبکه جمع‌آوری، خطوط مجزای انتقال و ...) برای آبیاری فضای سبز وجود ندارد. ۲. پساب نقش مهمی در بیلان منابع آب (عمدتاً زیرزمینی) ایفا کرده و حذف یا تغییر کارکرد آن بدون توجه به این مهم، چرخه آب را با اختلال مواجه می‌کند. به همین سبب لازم است در هرگونه سیاستگذاری برای استفاده از پساب، به نقش آن خصوصاً	تأمین آبیاری فضای سبز با استفاده از آب شرب در کلیه اماکن عمومی و دولتی ممنوع است. شهرداری‌ها و سایر متولیان اماکن عمومی و دولتی مکلفند نسبت به احداث شبکه‌های مستقل آبیاری فضای سبز و جداسازی آن از آب شرب و استفاده از پساب منوط به اجازه وزارت نیرو (به منظور لحاظ نقش پساب در بیلان منابع آب) و سایر آب‌های غیرمتعارف اقدام کنند.	

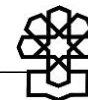
شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
						در تغذیه منابع آب زیرزمینی توجه شود و نباید به عنوان یک منبع جدید در نظر گرفته شود. در همین راستا نیاز است تا سهم پساب در فرایند بیلان مشخص شده تا از تبعات آن از جمله تخلیه بیشتر آبخوان و فرونشست جلوگیری کرد. این مهم در این ماده و به طور کلی در فصل (۸)، مورد غفلت قرار گرفته است.	
۴۰	پ) وزارت نیرو مکلف است با همکاری وزارتخانه‌های نفت و جهاد کشاورزی و به منظور کنترل اضافه برداشت از منابع آبی نسبت به تعیین و تحویل سهمیه انرژی مصرفی (سوخت و برق) به برداشت کنندگان از منابع آب در سقف پروانه بهره‌برداری آب اقدام نماید. در صورت برداشت آب مزاد بر پروانه بهره‌برداری پس از اخطار به آنان نسبت به قطع موقت سهمیه آب و انرژی اقدام کند و در صورت تکرار اضافه برداشت آب، وزارت نیرو ملزم به قطع انرژی، ابطال پروانه بهره‌برداری و پلمب چاه اقدام کند. آیین‌نامه اجرایی این بند ظرف مدت سه ماه پس از ابلاغ برنامه توسط وزارت نیرو تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.				۱. ماده (۸) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ (مصوب ۱۳۸۴ - مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام). ۲. بند «و» ماده (۱) و ماده (۷۰) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) (مصوب ۱۳۹۳).	وزارت نیرو مکلف است با همکاری وزارتخانه‌های نفت و جهاد کشاورزی و به منظور کنترل اضافه برداشت از منابع آبی پس از نصب کنتور حجمی هوشمند نسبت به تعیین و تحویل سهمیه انرژی مصرفی (سوخت و برق) به برداشت کنندگان از منابع آب در سقف پروانه بهره‌برداری آب اقدام کند. در صورت برداشت آب مزاد بر پروانه بهره‌برداری پس از اخطار به آنان نسبت به قطع موقت سهمیه آب و انرژی اقدام کند و در صورت تکرار اضافه برداشت آب، وزارت نیرو نسبت به تعلیق پروانه بهره‌برداری اقدام نماید. آیین‌نامه اجرایی این بند شامل تعیین میزان آب مزاد برداشتی مشمول تعلیق پروانه بهره‌برداری، ظرف	

شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
							مدت سه ماه پس از ابلاغ برنامه توسط وزارت نیرو با همکاری وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی و وزارت نفت تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.
۴۰	پ (مکرر) - وزارت نیرو با همکاری وزارت جهاد کشاورزی موظف است ظرف مدت یک‌سال پس از ابلاغ برنامه، نسبت به تدوین نظام‌نامه و استقرار مدیریت مشارکتی آب با ایجاد یا تقویت تشکل‌های بهره‌برداران در هر یک از آبخوان‌های کشور اقدام کند و همچنین مجاز است وظایف تصدی‌گری خود در حفاظت و بهره‌برداری از منابع آب زیرزمینی و سطحی نظیر گشت و بازرسی، جلوگیری از اضافه برداشت از چاه‌های مجاز، اقدامات انسداد چاه‌های غیرمجاز، جمع‌آوری آب‌بها و تعمیر و نگهداری شبکه‌های آبیاری را به تشکل‌های مذکور، با عقد قرارداد واگذار کند. نظارت بر عملکرد این تشکل‌ها برعهده وزارت نیرو است.						
۴۰	ت) هرگونه بهره‌برداری و برداشت غیرمجاز آب و تجاوز به حریم رودخانه‌ها، تالاب‌ها و دریاها ممنوع و مرتکبین علاوه بر جبران خسارت و اعاده به وضع سابق، مشمول مجازات‌های درجه (۶) موضوع ماده (۱۹) قانون مجازات اسلامی (مصوب سال ۱۳۹۲) می‌شوند. واحدهای انتظامی و قضایی مکلفند				مواد (۲)، (۳) و (۴) قانون «توزیع عادلانه آب» (مصوب ۱۳۶۱).	۱. این بند از جنس قانونگذاری دائمی و اصلاح قوانین جاری دائمی بخش آب است. در صورت تصویب برنامه هفتم توسعه، بعد از اتمام دوره آن، این بند بلااثر خواهد شد. به‌رغم موافقت با اصل موضوع، پیشنهاد می‌شود که اصلاح مذکور در قوانین دائمی صورت گرفته	

شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
	در این خصوص با وزارت نیرو همکاری کنند.					تا این حکم اعتبار دائمی پیدا کند. ۲. دارای هم‌پوشانی گسترده با قانون توزیع عادلانه آب است.	
۴۰	ث) تردد و فعالیت هرگونه دستگاه حفاری چاه با مجوز وزارت نیرو انجام می‌پذیرد و استتکاف از آن جرم محسوب می‌شود. فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران موظف به همکاری و جلوگیری از تردد دستگاه‌های بدون مجوز مذکور است. در صورت تخطی از این حکم علاوه بر توقیف تجهیزات و ماشین‌آلات حفاری چاه، اشخاص حقیقی دارای دستگاه حفاری و مدیرعامل و اعضا هیئت مدیره شرکت‌های حفاری مشمول مجازات مقرر در صدر ماده (۴۵) قانون توزیع عادلانه آب (مصوب سال ۱۳۶۱) با اصلاحات و الحاقات بعدی خواهند بود. پروانه فعالیت اشخاص حقیقی و حقوقی که بیش از دو بار مرتکب جرم فوق شوند، لغو می‌شود. وزارت نیرو مکلف است با هماهنگی فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و دادستانی، چاه‌های غیرمجاز حفر شده را شناسایی و مسلوب‌المنفعه کند. آیین‌نامه اجرایی این موضوع، توسط وزارت نیرو با همکاری وزارت جهاد کشاورزی تا پایان سال اول برنامه تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.				۱. ماده (۳) قانون «توزیع عادلانه آب» (مصوب ۱۳۶۱) ۲. تبصره «۴» ماده واحد قانون «تعیین تکلیف چاه‌های آب فاقد پروانه بهره‌برداری» (مصوب ۱۳۸۹).	این بند از جنس قانونگذاری دائمی و اصلاح قوانین جاری دائمی بخش آب است. در صورت تصویب برنامه هفتم توسعه، بعد از اتمام دوره آن، این بند بلااثر خواهد شد. به‌رغم موافقت با اصل موضوع، پیشنهاد می‌شود که اصلاح مذکور در قوانین دائمی صورت گرفته تا این حکم اعتبار دائمی پیدا کند.	

شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
۴۰	ج) وزارت نیرو مکلف است با همکاری وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی و صنعت، معدن و تجارت، تا پایان سال اول برنامه، نسبت به تعدیل پروانه چاه‌ها متناسب با وضعیت منابع آبی در هر دشت اقدام کند.						وزارت نیرو مکلف است با همکاری وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی و صنعت، معدن و تجارت، تا پایان سال اول برنامه، نسبت به تعدیل پروانه چاه‌ها متناسب با وضعیت منابع آبی در هر دشت اقدام کند. در همین راستا دولت موظف است به‌طور هم‌زمان برنامه‌ریزی لازم برای فراهم کردن سازوکارهای معیشت جایگزین برای متضررین تعدیل پروانه به‌نحو مقتضی اقدام کند. وزارت نیرو مکلف است آیین‌نامه اجرایی این بند را با همکاری وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی، صنعت، معدن و تجارت تهیه کند.
۴۰	چ) انتقال آب بین حوضه‌های آبریز داخلی برای مصارف غیرشرب ممنوع است. تأیید تخصیص آب و اجرای طرح‌های انتقال آب شرب بین حوضه‌های آبریز و استان‌ها پس از طی مراحل فنی و تصویب در شورای عالی آب با لحاظ کردن حقابه‌های محیط زیستی و حقابه‌های مبدأ خواهد بود.						
۴۱	بازچرخانی پساب ماده (۴۱) - رهاسازی آب آلوده و آلوده کردن منابع آب سطحی و زیرزمینی ممنوع است. شهرداری‌ها، دهیاری‌ها از طریق بخش خصوصی، شهرک‌های موضوع «قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین				ماده (۴۶) قانون توزیع عادلانه آب (مصوب ۱۳۶۱).	با توجه به وظیفه حاکمیتی سازمان حفاظت محیط زیست در پایش، کنترل و جلوگیری از آلودگی منابع آب و همچنین جهت ممانعت از تعارض منافع، پیشنهاد می‌شود که تدوین آیین‌نامه اجرایی مربوط به این حکم با	رهاسازی آب آلوده و آلوده کردن منابع آب سطحی و زیرزمینی ممنوع است. شهرداری‌ها، دهیاری‌ها از طریق بخش خصوصی، شهرک‌های موضوع «قانون تغییر نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین

شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
	<p>نام وزارت آبادانی و مسکن به وزارت مسکن و شهرسازی و تعیین وظایف آن مصوب ۱۳۵۳، شهرک‌های صنعتی و کشاورزی، مجتمع‌های تولیدی، صنعتی، نظامی و سایر واحدهایی که دارای آلاینده‌ی عمده و بیش از حد مجاز هستند، با همکاری وزارت نیرو ملزم به جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب تولیدی خود هستند. در صورت عدم اقدام مشمولان این ماده، وزارت نیرو از طریق شرکت‌های تابعه ذی‌ربط موظف است، هزینه کاهش آلاینده‌ی و جریمه آن را اخذ و برای اجرای طرح‌های پایش و حفاظت کیفی منابع آب و جمع‌آوری و تصفیه آب‌های آلوده صرف کند. وزارت نیرو ملزم به جمع‌آوری، تصفیه و رفع آلودگی‌های مزبور است. آیین‌نامه اجرایی این ماده مشتمل بر سازوکارها و تعرفه هزینه رفع آلودگی و جریمه‌های آن، ظرف مدت ۶ ماه پس از ابلاغ برنامه، به پیشنهاد وزارت نیرو و با همکاری وزارتخانه‌های صنعت، معدن و تجارت، کشور، جهاد کشاورزی و سازمان حفاظت محیط زیست به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.</p>					ترکیب اصلاح شده صورت پذیرد.	<p>وظایف آن مصوب ۱۳۵۳، شهرک‌های صنعتی و کشاورزی، مجتمع‌های تولیدی، صنعتی، نظامی و سایر واحدهایی که دارای آلاینده‌ی عمده و بیش از حد مجاز هستند، با همکاری وزارت نیرو ملزم به جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب تولیدی خود هستند. در صورت عدم اقدام مشمولان این ماده، وزارت نیرو از طریق شرکت‌های تابعه ذی‌ربط موظف است، هزینه کاهش آلاینده‌ی و جریمه آن را اخذ و برای اجرای طرح‌های پایش و حفاظت کیفی منابع آب و جمع‌آوری و تصفیه آب‌های آلوده صرف کند. وزارت نیرو ملزم به جمع‌آوری، تصفیه و رفع آلودگی‌های مزبور است. آیین‌نامه اجرایی این ماده مشتمل بر سازوکارها و تعرفه هزینه رفع آلودگی و جریمه‌های آن، ظرف مدت ۶ ماه پس از ابلاغ برنامه، به پیشنهاد سازمان حفاظت محیط زیست و با همکاری وزارتخانه‌های نیرو، صنعت، معدن و تجارت، کشور و جهاد کشاورزی به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.</p>

شماره ماده	متن لایحه	موافق	مخالف	موافق به شرط اصلاح	سابقه موضوع در قانون برنامه ششم و قوانین دائمی کشور	اظهار نظر مختصر کارشناسی	پیشنهاد اصلاحی
۶۰	<p>اقتصاد دریامحور</p> <p>ماده (۶۰) - به منظور هدایت جمعیت و فعالیت‌های آب‌بر و صادرات‌گرا به قلمروهای مستعد جنوب کشور در چارچوب اسناد آمایش سرزمین و اسناد مدیریت یکپارچه سواحل اقدامات زیر انجام می‌شود:</p> <p>ب) وزارت نیرو موظف است، آب مصرفی صنایع مستقر در استان‌های ساحلی جنوب کشور را از طریق احداث تأسیسات آب شیرین‌کن تأمین کند.</p>				<p>بند «د» ماده (۲۹) قانون توزیع عادلانه آب (مصوب ۱۳۶۱).</p>	<p>پیشنهاد می‌شود سازوکار مشارکت مالی - اجرایی صنایع در سرمایه‌گذاری‌های مورد نیاز برای نمک‌زدایی آب دریا با مدیریت و دریافت مجوز از وزارت نیرو، اندیشیده شود.</p>	

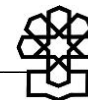
پیشنهادهای الحاقی بخش آب برای درج در لایحه برنامه هفتم توسعه

با توجه به نکات اشاره شده در بخش‌های پیشین، لایحه برنامه هفتم توسعه به بعضی از موضوعات کلان بخش آب نپرداخته است که همین امر می‌تواند زمینه‌ساز چالش‌های کلان در آینده برای این بخش و سایر بخش‌های مرتبط با آب باشد. بر همین اساس مواد پیشنهادی جهت الحاق به لایحه برنامه هفتم توسعه، که با هدف رفع نواقص احکام این لایحه تدوین شده، به شرح جدول ۶ قابل ارائه است.

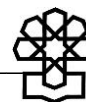
جدول ۶. پیشنهاد‌های الحاقی برای بخش آب در لایحه برنامه هفتم توسعه

محل الحاق	متن پیشنهاد	اظهار نظر مختصر کارشناسی	کمیسیون مربوطه جهت ثبت پیشنهاد
<p>فصل نظام مدیریت یکپارچه منابع آب</p>	<p>وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی موظف هستند در سال اول، برنامه اقدامات سازگاری با تغییر اقلیم را به منظور استفاده پایدار از منابع آب و خاک و با هدف عدم بارگذاری بیش از حد و خارج از توان آب سطحی و زیرزمینی تهیه کنند. در همین راستا آیین‌نامه‌های اجرایی لازم با همکاری وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی تهیه و به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.</p>	<p>تغییرات اقلیم یا تغییر آب‌وهوا به معنای هرگونه تغییر مشخص در الگوهای مورد انتظار برای وضعیت میانگین آب‌وهوایی است که متأثر از انقلاب صنعتی و رشد روزافزون انتشار گازهای گلخانه‌ای توسط بشر، زمینه برای تغییرات شگرف در الگوهای مورد انتظار را فراهم کرده است. اثرات تغییر اقلیم و مخاطرات آن چالش‌های جهانی هستند که می‌تواند امنیت ملی هر کشوری تهدید کند. متأثر از تغییر اقلیم در ایران، متوسط دمای ۱۵ سال منتهی به سال ۱۳۹۵ در کشور نسبت به متوسط بلندمدت ۰/۶ درجه سلسیوس افزایش یافته است. این تغییرات در مقادیر میانگین آب‌وهوایی کشور، علاوه بر تغییر رژیم و نوع بارش‌ها از برف به باران، متوسط بارش کشور را نیز کاهش داده که سبب می‌شود میزان آب تجدیدپذیر که مبنای برنامه‌ریزی منابع آب در کشور است، کاهش یابد. به همین سبب برای کاهش اثرات زیان‌بار تغییر اقلیم بر کشور و به‌طور ویژه بخش آب که عمدتاً به‌صورت کاهش آب در دسترس و افزایش دما نمود پیدا خواهد کرد، لازم است علاوه بر تعدیل انتظارات شکل گرفته براساس میانگین آمار بلندمدت بخش آب و هواشناسی، اقدامات لازم برای تسکین اثرات تغییر اقلیم در دستور کار قرار گیرد [۵].</p>	<p>کشاورزی، آب و منابع طبیعی</p>
<p>فصل نظام مدیریت یکپارچه منابع آب</p>	<p>وزارت نیرو مکلف است طی دو سال اول برنامه نسبت به تکمیل، تجهیز و ساماندهی شبکه کمی و کیفی پایش منابع آب کشور با بهره‌گیری از فناوری‌های روزآمد اقدام کرده و با همکاری سازمان هواشناسی کشور سامانه ملی مرجع داده‌های آب کشور را تأسیس کند.</p> <p>الف) وزارت نیرو مکلف است طی دو سال اول برنامه، روش‌شناسی تعیین بیلان آب را همگام با استانداردهای جهانی تهیه کرده و هر ساله بیلان منابع و مصارف آب را به‌روزرسانی و ارائه کند.</p> <p>ب) داده‌های سامانه ملی مرجع داده‌های آب کشور، مرجع هرگونه سیاستگذاری در دستگاه‌های مختلف کشور خواهد بود.</p>	<p>لازمه هرگونه سیاستگذاری و تصمیم‌گیری در مورد منابع آب، تخصیص‌های مربوطه و ارتباط آن با بخش‌های اقتصادی، زیربنایی و تولیدی، حصول آمار و بیلان دقیق از وضعیت منابع آب است. برنامه‌ریزی و سیاستگذاری در مورد جنبه‌های مختلف بخش آب در هر سطح، از سطوح اجرایی و مدیریتی گرفته تا سطح سیاستگذاری، نیازمند آمار و اطلاعات معتبر و قابل استناد در مورد منابع آب است در غیر این صورت برنامه‌ریزی‌ها منطبق بر واقعیت نخواهد بود و به نتیجه نیز نمی‌رسد. الزام به وجود آمار دقیق بیلان منابع و مصارف آب، در حال حاضر با توجه به وضعیت نامطلوب</p>	<p>کشاورزی، آب و منابع طبیعی</p>

محل الحاق	متن پیشنهاد	اظهار نظر مختصر کارشناسی	کمیسیون مربوطه جهت ثبت پیشنهاد
		<p>بخش آب کشور و وجود بحران در آن، بسیار ضروری و با اهمیت است. خلأهای موجود در این زمینه در کشور بسیار جدی و عمیق بوده و بیلان منابع و مصارف آب نامشخص و غیردقیق است. این امر در کشور به حدی چالشی است که نه تنها هیچ‌گونه آمار دقیقی از میزان آب تجدیدپذیر کشور تحت شرایط مختلف موجود نیست، بلکه برای مصارف بخش‌های مختلف (به‌خصوص کشاورزی) آمار و ارقام بسیار متفاوتی از سوی دستگاه‌های مختلف ارائه می‌شود [۶].</p>	
امنیت ملی و سیاست خارجی	در راستای اعتلای دیپلماسی آب کشور، وزارتخانه‌های امور خارجه و نیرو با هماهنگی شورای عالی امنیت ملی کشور موظف هستند سند جامع دیپلماسی آب کشور را تدوین کنند. این سند به‌عنوان نقشه راه دیپلماسی آب کشور بوده و با محورهای ذیل خواهد بود:	<p>۱. دیپلماسی آب پویا و منعطف چندلایه و منطبق با شرایط زمانی و مکانی مختلف.</p> <p>۲. شناخت و درک عوامل و محرک‌های سیاسی یا سایر محرک‌های منطقه‌ای مؤثر بر آب‌های مرزی و مشترک کشور در مقیاس حوضه آبریز.</p> <p>۳. احصای فرصت‌ها و مابه‌ازاهای اقتصادی یا سایر فرصت‌های مناطق مختلف، قابل طرح در مذاکرات مرتبط با منابع آب مرزی و مشترک.</p> <p>۴. راهکارها و اقدامات لازم حقوقی و بین‌المللی جهت استیفای حقایق ایران از منابع آب مرزی و مشترک.</p> <p>۵. ترسیم سناریوهای مختلف مرتبط با منابع مرزی و راهکارهای متناظر با هر سناریو.</p> <p>۶. مشخص کردن و تعیین تکلیف موضع و برنامه کشور در قبال پروتکل‌ها و قوانین بین‌المللی مرتبط با منابع آب مرزی و مشترک.</p>	فصل نظام مدیریت یکپارچه منابع آب

اختصاص یک فصل مجزا از لایحه برنامه هفتم توسعه به مقوله آب، چالش‌ها و مدیریت آن تحت مواد و بندهای نسبتاً متعددی، نشان از توجه سیاستگذاری کلان کشور به این بخش دارد. علت اصلی این امر نیز پدیدار شدن جنبه‌های مختلف مجموعه‌ای از مسائل و مشکلات در سطوح مختلف و با پایه آب است.

با یک بررسی کلی از مواد و احکام مرتبط با حکمرانی و مدیریت آب در برنامه‌های توسعه پنج‌ساله پیشین و همچنین لایحه برنامه هفتم توسعه مشخص می‌شود که رویکرد مدیریت آب کشور در لایحه اخیر در حال گذار از مدیریت سازه‌ای به غیرسازه‌ای بوده و عمده مواد و احکام ارائه شده در لایحه برنامه هفتم توسعه در بخش آب نیز ناظر بر این امر است. چنین رویکردی، حداقل با این شدت، در برنامه‌های توسعه پیشین دیده نمی‌شود. با یک دید کارشناسی می‌توان سه دلیل اصلی شکست و یا عملکرد ناموفق برنامه‌های توسعه پیشین را در بخش آب، به سه عامل الف) «تأکید بیش از حد بر توسعه سازه‌ای»، ب) «عدم وجود دید واقع‌بینانه و احکام منطبق بر مشکلات بخش» و ج) «عدم وجود نگرش سیستمی در مقوله‌های مختلف برنامه»، تقسیم کرد.

مصادیق «تأکید بیش از حد بر توسعه سازه‌ای»، توسعه نامتوازن طرح‌های توسعه منابع آب و خاک بوده که در نهایت به خدشه‌پذیر شدن ظرفیت برد منابع آب کشور منجر شده و بسیاری از معضلات کنونی بخش آب از جمله وضعیت نابه‌سامان منابع آب زیرزمینی و چالش‌های زیست‌محیطی با پایه آب (مانند معضل گردوغبار) از عواقب این عامل است. از مصادیق «عدم وجود دید واقع‌بینانه و احکام منطبق بر مشکلات بخش» در برنامه‌های توسعه پنج‌ساله نیز می‌توان به ترسیم هدف غیرواقع‌بینانه بهبود بیلان منفی منابع آب زیرزمینی بدون توجه به زیرساخت‌های واقعی نرم‌افزاری مورد نیاز برای تحقق آن و همچنین لحاظ نشدن پیشران مهم تغییر اقلیم و اثرات آن بر منابع آب اشاره کرد. عامل «عدم وجود نگرش سیستمی» نیز به عدم لحاظ اجزا مختلف برنامه توسعه به‌عنوان یک سند واحد می‌پردازد. مهم‌ترین مصادیق این عامل، تکلیف یک دستگاه اجرایی کشور به بهبود بیلان منفی منابع آب زیرزمینی و صرفه‌جویی در آب و تکلیف دستگاهی دیگر به توسعه مصارف جدید است که در نهایت این اهداف متناقض، عدم توفیق برنامه را در پی خواهد داشت. متأسفانه این احکام و مواد به‌صورت جزیره‌ای پیشنهاد می‌شوند.

بررسی دقیق کارشناسی لایحه برنامه هفتم توسعه در بخش آب نشان می‌دهد که عامل «تأکید بیش از حد بر توسعه سازه‌ای»، در این لایحه در احکام و مواد مربوط به فصل نظام مدیریت یکپارچه منابع آب تا حد زیادی حل‌وفصل شده است و عمده تکالیف مشخص شده به مبانی نرم‌افزاری و توسعه غیرسازه‌ای می‌پردازد. حل عامل «عدم وجود دید واقع‌بینانه و احکام منطبق بر مشکلات بخش» در احکام مربوط به بخش آب در لایحه برنامه هفتم توسعه تا حدی مورد قبول و تأیید بوده، ولی هنوز احکامی وجود دارند که منطبق بر مشکلات اصلی بخش نیستند و یا در مورد برخی معضلات بخش، احکام ارائه شده نسخه‌ای را ارائه نمی‌کنند. متأسفانه عامل «عدم وجود نگرش سیستمی» در مقوله‌های مختلف برنامه مرتبط با بخش آب، مشابه برنامه‌های توسعه پیشین، در برنامه هفتم توسعه نیز کماکان وجود دارد و این عامل حساس، موفقیت برنامه در کل فصل نظام مدیریت یکپارچه منابع آب را با چالش جدی مواجه خواهد کرد.

منابع و مأخذ

۱. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات زیربنایی (۱۳۹۹). «چالش‌ها و راهکارهای کلان بخش آب در تحقق اهداف برنامه‌های «جهش تولید»»، شماره مسلسل ۱۷۴۲۸.
۲. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات زیربنایی (۱۳۹۴). «درباره برنامه ششم توسعه: ۱۱. جایگاه آب در برنامه ششم توسعه»، شماره مسلسل ۱۴۵۸۶.
۳. وزارت نیرو (۱۴۰۰). عملکرد برنامه ششم توسعه.
۴. لایحه برنامه هفتم توسعه (۱۴۰۶-۱۴۰۲). (۱۴۰۲).
۵. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات زیربنایی (۱۳۹۸). «بررسی الزامات و اقدامات سازگاری با تغییر اقلیم و نقش قوه مقننه در آن : ۱. اصول تنظیم قوانین و برنامه‌های بالادستی در سازگاری با تغییر اقلیم»، شماره مسلسل ۱۶۴۳۳.
۶. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات زیربنایی (۱۴۰۲). «بررسی کلی بیان آب در کشور: وضعیت و چالش‌ها»، شماره مسلسل ۱۸۹۹۴.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir